

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΣΙΟΡΟΚΑ
Βοηθοῦ τῆς ἔδρας τῆς Ἱστορίας Μέσων καὶ Νεωτέρων Χρόνων

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΑΛΛΩΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΣΑΛΙΚΙ ΤΟΥ ΜΠΕΡΑΤΙΟΥ
(1807-1808)

Είναι γνωστό πώς η Βαλκανική αποτέλεσε πάντοτε μιὰ ευαίσθητη περιοχή, όπου συγκρούονταν γενικότερα και τοπικά συμφέροντα και επιδιιώξεις. Στις αρχές μάλιστα τοῦ 19ου αἰ. ἡ περιοχή αὐτή, καὶ ἰδιαίτερα τὰ δυτικά της παράλια, ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη σημασία, γιατί βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο ὑπερδυνάμεων τῆς ἐποχῆς, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας¹, ἀλλὰ καὶ γιατί συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ περίφημο Ἀνατολικὸ Ζήτημα. Οἱ βλέψεις ἐξ ἄλλου τῆς Ρωσίας τὴν ἴδια ἐποχὴ, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι φαίνεται πᾶς καθαρὰ νὰ πλησιάζη τὸ τέλος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπιτείνουν τὴν ευαίσθησιὰ τῆς περιοχῆς καὶ συντελοῦν ὥστε πολλὰ ἀπὸ τὰ σχετικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπισε ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα νὰ μὴν ἔχουν βρῆ ἀκόμη τὴν ὀριστικὴ λύση τους.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτὴ ἡ ἐπισήμανση νέων στοιχείων πάντοτε θὰ εἶναι χρήσιμη, γιατί μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψῃ ἄγνωστες πτυχές, νὰ βοηθήσῃ στὴ διασάφηση μεγαλύτερων προβλημάτων, νὰ ὀριστικοποιήσῃ ἀπόψεις παλαιότερες ἢ νὰ προτείνῃ νέες λύσεις.

Στὸ πλαίσιο αὐτὸ μπορούμε νὰ ἐντάξουμε τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχει ἡ ἄγνωστη ὡς τώρα ἀλληλογραφία τοῦ Γάλλου διοικητῆ τῆς Ἑπτανήσου César Berthier² μὲ τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ Ἰμπραήμ³ καὶ ἀνθρώπους τῆς αὐλῆς του στὸ τέλος τοῦ 1807 καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 1808.

Ἡ ἀλληλογραφία ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἀνήκει στὸ ἀρχεῖο τοῦ C. Berthier καὶ ἀπόκειται στὰ Archives Nationales de France (ANF), στοὺς φακέλους 33 AP 1 (1 ἐπιστολή), 33 AP 4 (7 ἐπιστολές), 33 AP 12 (4 ἐπιστολές) καὶ 33 AP 37 (17 ἐπιστολές). Τὴν ἀπαρτίζουν 29 συνολικὰ ἐπιστολές⁴ ἢ ἀντίγραφα ἐπιστολῶν σὲ γλῶσσα γαλλικὴ (16 ἐπιστολές) καὶ ἰταλικὴ (13 ἐπιστ.).

1. Κλεάνθου Νικολαΐδου, Ὁ ἀνταγωνισμὸς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» 1(1926), σ. 43-51.

2. Γεωργίου Α. Σιρορόκα, Ὁ Ἀλῆ πασᾶς καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ Γάλλοι τῆς Ἑπτανήσου. (Νέα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἀρχεῖο τοῦ C. Berthier), «Δωδώνη» 3 (1974), σ. 283 καὶ σημ. 2, ὅπου καὶ σύντομη βιβλιογραφία.

3. Ἀδελφὸ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ Bushath' βλ. Γ. Α. Ἄρς, Ἡ Ἀλβανία καὶ ἡ Ἠπειρος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου - ἀρχῆς 19ου αἰῶνος. Τὰ πασαλίκια τῆς Δυτικῆς Ἀλβανίας ἐπὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν ΕΣΣΔ, Μόσχα 1963, πολυγρ. μετὰφρ. Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, σ. 74 (187). — Διο. Α. Σκιώτη, Ἀπὸ ληστῆς πασᾶς. Πρῶτα βήματα στὴν ἄνοδο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Γιαννίνων (1750-1784), «Θησαυρίσματα» 6 (1969), σ. 288.

4. Δὲν εἶμαι πάντως βέβαιος πῶς αὐτὴ εἶναι ὀλόκληρη ἡ ἀλληλογραφία.

Ἐκ τῶν παραπάνω, οἱ 4, ποὺ σώζονται σὲ ἀντίγραφα, εἶναι ἐπιστολὲς τοῦ Berthier πρὸς τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ Ἰμπραήμ, 8 τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. 1, 10 τοῦ Ἰωάννη Λιπεράκη² πρὸς τὸν Β., 1 τοῦ Β. πρὸς τὸν Λιπεράκη, 1 τοῦ Β. πρὸς τὸν ὑπασπιστὴ του λοχαγὸ Zanetti, 2 τοῦ Β. πρὸς τὸν Γάλλο πρόξενο τῆς Αὐλώνας Βούρβαχη, 2 τοῦ Γάλλου πρόξενου στὸ Μπεράτι Vernazza³ πρὸς τὸν Β. καὶ 1 ἀγνωστοῦ ἀποστολέα πρὸς ἀγνωστο ἀποδέκτη⁴.

Ἐκ τῶν παραπάνω ἐπιστολὲς θὰ δημοσιεύσουμε ἐδῶ 5, τῆς ἐξῆς: 1 τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ (ἀρ. II), 1 τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. (ἀρ. IV)⁵ καὶ 3 τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν Β. (ἀρ. I, III καὶ V)⁶. Γιὰ τῆς ὑπόλοιπες θὰ παρατεθῆ στὸ τέλος πίνακας ὀνομάτων, ποὺ θὰ μπορούσε ἴσως νὰ βοηθήσῃ σὲ κάποια ἄλλη ἔρευνα.

Ἡ παραπάνω ἀλληλογραφία φωτίζει τῆς σχέσεις τῶν Γάλλων μὲ ἰσχυροὺς πασάδες τῆς περιοχῆς καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ· ἀποκαλύπτει ἀγνωστες λεπτομέρειες ἀπὸ τῆς σχέσεις τῶν πασάδων αὐτῶν μεταξὺ τους· κάνει λόγο γιὰ τὴ δράση ἀγνωστων ἢ λίγο γνωστῶν προσώπων· ἐπιτρέπει νὰ προσδιορισθοῦν μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια διάφορα γεγονότα καὶ, τέλος, παρέχει εἰδήσεις γιὰ τὰ σχέδια καὶ τῆς ἐνέργειας τοῦ ἰσχυρότερου ἡγεμόνα τῆς περιοχῆς, τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, γιὰ τῆς ἐπαφῆς του μὲ τοὺς γείτονες πασάδες καὶ γιὰ τὴ σφαῖρα τῆς ἐπιρροῆς του.

Στὴν ἐργασία μας θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴ διερεύνηση τῶν σχέσεων τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ Ἰμπραήμ μὲ τοὺς Γάλλους στὰ πλαίσια τοῦ ἀγῶνα τοῦ πασᾶ αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀφοῦ προηγουμένως προσπαθήσουμε νὰ γνωρίσουμε τὸν κύριο πληροφοριοδότη μας Ἰωάννη Λιπεράκη. Ἀκόμη θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ πρόσωπα καὶ γεγονότα, λίγο ἢ καθόλου γνωστά, ποὺ μνημονεύονται στὴ χρησιμοποιούμενη ἐδῶ ἀλληλογραφία.

1. Στὸ ἐξῆς χρησιμοποιοῦνται συχνὰ οἱ συντομογραφίες: Β.=Berthier, Λ.=Λιπεράκης, Ι.=Ἰμπραήμ.

2. Βλ. παρακάτω (σ. 355-359).

3. Γιὰ τὸν Vernazza βλ. στοῦ Α. Β ο ρ ρ e, *L' Albanie et Napoléon (1797-1814)*, Paris 1914, σ. 94 καὶ σημ. 2, 114 καὶ σημ. 2, 120 καὶ σημ. 2. Ὁ Β ο ρ ρ e δὲν ἀναφέρει τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ V. Ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του στῆς ἐπιστολῆς, ὅπου πάλι δὲν ἀναφέρεται καθαρά, συμπεραίνουμε πὺς τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου προξένου στὸ Μπεράτι ἦταν André.

4. Ἡ ἐπιστολὴ (A N F, 33 AP 37) ἀρχίζει μὲ τὴ φράση: «Ne ho le seguenti notizie da Berati», ποὺ τοποθετήθηκε σὰν εἶδος ἐπικεφαλίδας. Ἐπίσης ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν φέρει ἡμερομηνία, ἀλλὰ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε μὲ βεβαιότητα πὺς γράφτηκε στῆς 7 Φεβρουαρίου 1808, γιὰτὶ ἀναφέρει: «... in questo giorno, 7 Febraro...».

5. Στὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ εἶναι φανερὴ ἡ στροφὴ τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ πρὸς τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὸν Μάρτιο τοῦ 1808. Οἱ λόγοι τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἐκτίθενται παρακάτω.

6. Οἱ δύο πρῶτες (ἀρ. I καὶ III) εἶναι χαρακτηριστικὲς γιὰ τὸ εἶδος τῶν πληροφοριῶν ποὺ ὁ Λ. διεβίβαζε στὴν Κέρκυρα. Ἡ τρίτη (ἀρ. V) μᾶς πείθει, ὅπως θὰ δοῦμε, ὅτι ὁ Κερκυραῖος γιαντρός ἦταν πρᾶκτορας τῶν Γάλλων.

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Γάλλων γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ ἐντάσσεται στὴ γενικότερη πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντα στὴ Βαλκανικὴ καὶ ἰδιαίτερα στὶς ἀκτές τῆς πρὸς τὴν Ἀδριατικὴ καὶ τὸ Ἴόνιο¹. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ θεωροῦσε ἀπαραίτητη τὴ δημιουργία στὴ γαλλοκρατούμενη Κέρκυρα μιᾶς πραγματικῆς ὑπηρεσίας κατασκοπείας, εἰδικευμένης στὶς ἡπειρωτο-αλβανικὲς ὑποθέσεις. Στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ χρησιμοποιοῦνται Ἕλληνες, ὅπως ὁ λοχαγὸς Μερκάτης, ὁ ὑπολοχαγὸς Σταμ. Βούλγαρης κ.ἄ., ποὺ δέχονταν τὶς πρεσβεῖες, μετέφραζαν τὶς αἰτήσεις, ἀπαντοῦσαν στὶς ἐπιστολὰς τῶν μπέηδων, ἀλληλογραφοῦσαν μὲ τοὺς γραμματικούς καὶ τοὺς γιατροὺς τῶν πασάδων². Ἀκόμη ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ὑπαγόρευε τὴ δημιουργία καὶ διατήρηση φιλικῶν σχέσεων μὲ τοὺς πασάδες τῆς περιοχῆς, πράγμα δύσκολο, ἂν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες τῶν πασάδων αὐτῶν μεταξὺ τους. Ἔτσι οἱ Γάλλοι ὑποχρεωνόνταν πολλὰς φορὲς νὰ πάρουν τὸ μέρος ἐνὸς πασᾶ ἢ μιᾶς συμμαχίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποβαίνῃ δυσχερὴς ἡ παρακολούθηση τῆς πολιτικῆς τους καὶ οἱ ἐνέργειές τους νὰ εἶναι ἢ νὰ φαίνονται πολλὰς φορὲς ἀντιφατικὲς καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενες.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους πασάδες τῆς περιοχῆς ἦταν ὁ Ἴμπραῆμ τοῦ Μπερατιοῦ, στὴν ἐξουσία τοῦ ὁποίου ὑπαγόταν τὸ λιμάνι τῆς Αὐλώνας καὶ ἡ εὐφορη πεδιάδα τῆς Μουζακιᾶς. Ἡ δυνάμη του ὀφειλόταν τόσο στὴν καταγωγὴ³ καὶ τοὺς συγγενικούς του δεσμούς μὲ ἰσχυρὲς οἰκογένειες⁴, ὅσο καὶ στὴν οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ του ἰσχὺ⁵. Στὴν πρωτεύουσά του, τὸ Μπεράτι⁶, ὁ Ἴμπραῆμ ζοῦσε μὲ πριγκιπικὴ πολυτέλεια ἀνάμεσα σὲ μιὰ πολυάριθμη αὐλὴ, σχεδὸν ἀνεξάρτητος. Ἡ παρουσία ἀκόμη προξένου, ποὺ ὁ

1. Τοὺς λόγους τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βλ. στοῦ B o r p p e, ἔ. ἀ., σ. 37-38.

2. Βλ. B o r p p e, ἔ. ἀ., σ. 100-102.

3. Ὁ Σ π. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ὄ ς, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ Τεπελενλή, ἐν Ἀθήναις 1895, σ. 194 σημ. 2, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἴμπραῆμ καταγόταν ἀπὸ τοὺς Σινάν πασαλῆδες, τοὺς πρώτους κατακτητὲς τῆς Ἡπείρου (1430).

4. Εἶχε νυμφευθῆ τὴ θυγατέρα τοῦ Κούρτ πασᾶ, τὸν ὁποῖο καὶ διαδέχθηκε στὸ πασαλίκι· βλ. G a b r i e l R e m é r a n d, Ali de Tébelen, Pacha de Janina (1744-1822), Paris 1928, σ. 133. —B o r p p e, ἔ. ἀ., σ. 5. Ἐπίσης δὺο ἀπὸ τὶς θυγατέρες τοῦ Ἴμπραῆμ παντρεύτηκαν τοὺς γιούς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Μουχτάρ καὶ Βελῆ καὶ ἡ τρίτη ἕναν ἀνεψιὸ τοῦ Ἀλῆ· βλ. F. P o u q u e v i l l e, Voyage dans la Grèce, Paris 1820, τ. 1, σ. 302 σημ. 1. —Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ, ἔ. ἀ., σ. 87, 194. —B o r p p e, ἔ. ἀ., σ. 106. —R e m é r a n d, ἔ. ἀ., σ. 133.

5. Ὁ Ἄ ρ ς, ἔ.ἀ., σ. 97 (243-244), ὑπολογίζει τὸ ἐτήσιο εἰσόδημά του, κυρίως ἀπὸ τὰ δημητριακὰ, σὲ 300.000 πιάστρα. Ὁ Ἰ δ ι ο ς, σ. 96 (243), ἀναφέρει ὅτι σὲ περὶπτωσὴ πολέμου μποροῦσε νὰ συγκεντρώσῃ 10.000 στρατῶ.

6. Γιὰ τὸ Μπεράτι βλ. Κ ο σ μ ᾶ Θ ε σ π ρ ω τ ο ὕ καὶ Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Ψ α λ ἰ δ α, Γεωγραφία Ἀλβανίας καὶ Ἡπείρου, ἐκδ. Ε.Η.Μ., Ἰωάννινα 1964, σ. 22. —B o r p p e, ἔ.ἀ., σ. 107.

Γάλλος ἀρχιστράτηγος τῆς Δαλματίας Marmont εἶχε τοποθετήσει κοντά του, τοῦ ἔδινε τὴν αὐταπάτη τῆς κυριαρχίας¹.

Τὸ βασικὸ πρόβλημα ποῦ ἀπασχολοῦσε τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ στὴν ἐποχὴ ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει (1807-1808) ἦταν ἡ ἔξυνηση τῶν σχέσεων του μετὸν Ἀλῆ πασᾶ. Βέβαια ἡ ρήξη τους χρονολογεῖται ἀπὸ παλαιότερα². Ὁ Ἀλῆς δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ συγχωρήσῃ στὸν Ἰμπραήμ οὔτε τὸ ὅτι ἔγινε κύριος στὴν περιοχὴ τοῦ Μπερατιοῦ, ποῦ ὁ ἴδιος πάντοτε ὄνειρευόταν, οὔτε ἀκόμη τὴν καταγωγὴ καὶ τὴ φήμη τῆς οἰκογένειάς του. Πάνω ἀπ' ὅλα δὲν ἀνεχόταν τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἄσπονδου ἀπὸ παλαιὰ ἐχθροῦ του. Παρ' ὅλα αὐτὰ μιὰ ἀπρόκλητη ἐπίθεση κατὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ θὰ προκαλοῦσε τὴ δυσμένεια τῆς Πύλης³. Ἔτσι ὁ Ἀλῆς προσπαθοῦσε με κάθε μέσο, ἰδιαίτερα μετὰ τὸ δόλο, τὴ συκοφαντία καὶ τὸ χρῆμα, νὰ ὑπονομεύσῃ καὶ νὰ ἀποδυναμώσῃ τὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ, ἀφοῦ δοκίμασε μάλιστα καὶ νὰ τὸν δολοφονήσῃ ἀκόμη⁴. Οὔτε λόγος φυσικὰ πῶς ἦταν δυνατὸ οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ νὰ συγκατῆσουν τὸν Ἀλῆ, παρόλο ποῦ πολλὰς φορὰς φάνηκε ν' ἀποκαθίστανται οἱ σχέσεις του μετὸν πεθερὸ τῶν γιῶν του⁵. Οἱ γάμοι τοῦ Μουχτάρ καὶ τοῦ Βελῆ, γιῶν τοῦ Ἀλῆ, ποῦ εἶχαν τελεσθῆ στὰ μέσα τοῦ 1793 μετὰ θυγατέρες τοῦ Ἰμπραήμ, δὲν ἐξυπηρετοῦσαν παρὰ τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων⁶. Τελικὰ ἡ πρόφαση, ποῦ τόσο ἐπιθυμοῦσε ὁ Ἀλῆς, βρέθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη⁷, συμπατριώτῃ καὶ ἀντίπαλου τοῦ Ἰμπραήμ. Ἔτσι ἡ τελευταία φάση τοῦ ἀγώνα τῶν πασᾶδων Ἰωαννίνων καὶ Μπερατιοῦ ἔληξε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1811 μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τὴ φυλάκισή του στὰ Ἰωάννινα⁸, ὅπου, μετὰ ἀπὸ ἐφτάχρονη εἰρήκῃ, πέθανε⁹.

1. В о р р е, ἔ. ἀ., σ. 107.

2. Σ κ ι ὠ τ η, ἔ. ἀ., σ. 272 κ.έ., 282 κ.έ.

3. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, ἔ. ἀ., σ. 195.

4. R e m é r a n d, ἔ. ἀ., σ. 134.

5. Ἀ ρ ρ ε, ἔ. ἀ., σ. 87 (224), 88 (224), 90 (227).

6. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, ἔ. ἀ., σ. 87.

7. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, ἔ. ἀ., σ. 195-197. Γιὰ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη βλ. στοῦ Ἰ δ ἰ ο υ, σ. 195 σημ. 2.

8. Γιὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μπερατιοῦ καὶ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἐπιθέσεως βλ. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ, ἔ. ἀ., σ. 197 κ.έ.· γιὰ τὶς διαφορὰς φάσεις τοῦ ἀγώνα ἀνάμεσα στὸν Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὸν Ἰμπραήμ βλ. στοῦ Ἀ ρ ρ ε, ἔ. ἀ., σ. 75 (189), 80 (203), 96 (243), 97 (246) κ.έ. — Μ η τ ρ ο π ο λ ῖ τ ο υ Ἐ ἄ ν θ η ς Ἰ ω α κ ε ἰ μ Μ α ρ τ ι ν ι α ν ο ῦ, Ἡ Μοσχόπολις 1330-1930, ἐπιμ. Στ. Π. Κυριακίδου, ἐκδ. Ε. Μ. Σ. (Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 21), ἐν Θεσσαλονίκῃ 1957, σ. 207 κ.έ. — Ἀ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ῦ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 564-565· τέλος γιὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ἰμπραήμ βλ. στοῦ P o u q u e v i l l e, Voyage, τ. 3, σ. 377 σημ. 1. — R e m é r a n d, ἔ. ἀ., σ. 153-154.

9. P o u q u e v i l l e, Voyage, τ. 1, σ. 302 σημ. 1.

Οἱ πληροφορίες λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία πού χρησιμοποιεῖται ἐδῶ, οἱ σχετικὲς μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ φάση τοῦ πολέμου τῶν πασάδων Ἀλῆ καὶ Ἰμπραήμ, ἀναφέρονται κυρίως στὶς προσπάθειες τοῦ Ἀλῆ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ ἴδιος ἔκανε τὸ καθεὶ γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόλεμο. Ἔτσι, ἐνῶ δὲν ἔπαυε νὰ ἐνοχλῇ τὸν Ἰμπραήμ καὶ νὰ θέλῃ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχία του¹, ἄφηνε νὰ διαδοθῇ πὼς ἐπιθυμοῦσε τὴν εἰρήνην, πράγμα πού καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰμπραήμ ἦταν ἕτοιμος νὰ πιστέψῃ², ὅπως τὸ πίστεψε καὶ ὁ Berthier³.

Ἐκεῖνος πού ἀντιλήφθηκε τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦταν ὁ γιατρὸς καὶ σύμβουλος τοῦ Ἰμπραήμ Ἰωάννης Λιπεράκης. Αὐτὸς διέβλεψε τὸν δόλο πού ἔκρυβαν οἱ προτάσεις τοῦ Ἀλῆ γιὰ εἰρήνην. Ὁ Λιπεράκης μὲ συνεχεῖς παραστάσεις πρὸς τὸν Ἰμπραήμ καὶ μὲ ἀλλεπάλληλες ἐπιστολὲς του πρὸς τὸν Berthier ἀποκάλυψε τίς προθέσεις τοῦ Ἀλῆ. Ὁ πασὰς τῶν Ἰωαννίνων ἤθελε τὴν εἰρήνην, γιατί ἐτοίμαζε νέες ἐπιχειρήσεις⁴ καὶ δὲν αἰσθανόταν τὸν ἑαυτοῦ ἀρκετὰ δυνατὸ γιὰ διμέτωπο ἀγώνα. Σ' αὐτὸ ὀφείλονταν οἱ ἐπιτυχίες πού σημείωνε ὁ Ἰμπραήμ στὸ τέλος τοῦ 1807. Ὁ Λιπεράκης προσπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ τὴ σύναψη τῆς συνθήκης, πράγμα πού πρὸς στιγμὴ κατάρφευε⁵. Οἱ προσπάθειές του ὅμως τελικὰ ναυάγησαν στὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ ὁ Ἀλῆς, στέλνοντας στὸ Μπεράτι κάποιον ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς του, πέτυχε τὴ σύναψη συνθήκης στὶς ἀρχὲς Μαρτίου 1808⁶.

Ἀκόμη πληροφοροῦμαστε πὼς ὁ Ἀλῆ πασὰς, πρὶν καλὰ καλὰ ὑπογραφεῖ ἡ συνθήκη, ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Ἰμπραήμ νὰ τὸν βοηθήσῃ μὲ τὰ ἴδια ἐκεῖνα στρατεύματα πού θὰ βιάδιζαν ἐναντίον του, μὲ τὴ δικαιολογία πὼς οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ρῶσοι ἐτοιμάζονταν νὰ ἐπιτεθοῦν στὴν Τουρκία καὶ πὼς ὁ δικὸς του στρατὸς δὲν ἦταν ἀρκετὸς νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ. Βέβαια ἡ παραπάνω πρόταση τοῦ Ἀλῆ δὲν ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Ἰμπραήμ, πού ἀπάντησε, ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ Λιπεράκης, πὼς δὲν μπορεῖ νὰ στερηθῇ ἐκεῖνο πού ἴσως μιὰ μέρα χρειασθῇ ὁ ἴδιος⁷.

Ἄλλὰ πρὶν προχωρήσουμε στὴ διερεύνηση τῶν σχέσεων τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ μὲ τοὺς Γάλλους, νομίζουμε πὼς θὰ ἦταν σκόδιμη μιὰ προσπάθεια

1. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. I.

2. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Berthier τῆς 31 Δεκεμβρίου 1807 εἰς AN F, 33 AP 37.

3. Ἐπιστολὴ τοῦ Berthier πρὸς τὸν Μουσταφᾶ πασᾶ τῆς 13 Ἰανουαρίου 1808 εἰς AN F, 33 AP 4, φ. 31^α.

4. Ἐπιστολὴ τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν Β. τῆς 25 Ἰανουαρίου /6 Φεβρουαρίου 1808 εἰς AN F, 33 AP 37.

5. Ἐπιστολὴ τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. τῆς 28 Φεβρουαρίου 1808 εἰς AN F, 33 AP 37.

6. Βλ. προηγούμενη ἐπιστολὴ καθὼς καὶ ἐπιστολὴ ἀριθ. III.

7. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. III.

πού θα μᾶς ἔδινε στοιχεῖα γιὰ τὸν κυριότερο σύμβουλο τοῦ Ἰμπραήμ, τὸν Ἰωάννη Λιπεράκη. Ἄλλωστε οἱ ἐπιστολές-ἀναφορές του πρὸς τὸν Berthier καλύπτουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὕλικου πού χρησιμοποιοῦμε.

Γιὰ τὸν Ἰωάννη Λιπεράκη οἱ γνώσεις μας εἶναι φτωχές καὶ ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Berthier λίγο μᾶς βοηθᾷ στὸ σημεῖο αὐτό. Ὁ Α. γεννήθηκε στὰ 1763· αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι στὰ 1818 (6 Σεπτεμβρίου), πού κατηγήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἦταν 55 ἐτῶν¹. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ ἦταν γιαντρός στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ².

Ἄλλες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγή καὶ τὶς σπουδές τοῦ Α. δὲν ἔχουμε. Μποροῦμε μόνο νὰ ὑποθέσουμε μὲ βεβαιότητα πὼς σπούδασε ἱατρικὴ μετὰ τὸ 1780, δηλ. μετὰ τὰ 17 του χρόνια, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1800, πού, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸν βρίσκουμε γιαντρὸ στὸ Μπεράτι. Ἄν μάλιστα σκεφθοῦμε πὼς γιὰ νὰ κληθῆ στὸ Μπεράτι σὰν γιαντρός τοῦ ἐκεῖ πασᾶ θὰ πρέπει νὰ εἶχε κάποια ἐπαγγελματικὴ φήμη καὶ πείρα, μποροῦμε νὰ τοποθετήσουμε τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του ὄχι πολὺ μετὰ τὸ 1790-95. Ἐπίσης ἡ ἰταλομάθειά του καὶ τὸ ρεῦμα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν πρὸς τὴν Ἰταλία τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, καθὼς καὶ τὸ ὅτι καταγόταν ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα, μᾶς ὀδηγοῦν νὰ ὑποθέσουμε πὼς σπούδασε ἱατρικὴ στὴν Ἰταλία καὶ πιθανότατα στὴν Πίζα³. Δὲν γνωρίζουμε ποῦ καὶ πόσο ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γιαντροῦ μετὰ τὶς σπουδές του. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι γύρισε στὴν πατρίδα του τὴν Κέρκυρα καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐργάστηκε ὡς γιαντρός 5-10 χρόνια, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν πείρα καὶ τὴ φήμη πού προϋποθέτει ἡ θέση τοῦ προσωπικοῦ γιαντροῦ ἑνὸς ἰσχυροῦ πασᾶ. Στὴν ὑπηρεσία τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ εἰσῆλθε στὰ 1800, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Α. πρὸς τὸν Berthier στὶς 17 Δεκεμβρίου 1807, στὴν ὁποία ἀναφέρει πὼς ἔχει 7 χρόνια στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἰμπραήμ ὡς γιαντρός του⁴.

Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ Α. δὲν περιορίστηκε μόνο στὰ καθήκοντα τοῦ γιαντροῦ. Ἡ γλωσσομάθειά του — γνώριζε ἰταλικά καὶ γαλλικά — οἱ ἰκανότη-

1. Βλ. Βαλερίου Γ. Μέξια, Οἱ Φιλικοί. Κατάλογος τῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐκ τῶν ἀρχαίων Σέκερη, Ἀθήναι 1937, σ. 15. —Ι. Α. Μελετοπούλου, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ἀρχεῖον Π. Σέκερη, Ἀθήναι 1967, σ. 131.

2. Βορρε, ἔ.ἀ., σ. 107-108. —Remérand, ἔ.ἀ., σ. 134. —Ἄρς, ἔ.ἀ., σ. 94 (238).

3. Τὴν ἐποχὴ βέβαια πού σπούδασε ὁ Λιπεράκης τὸ ρεῦμα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τῆς Ἰταλίας κατευθύνεται στὴν Πάντοβα (βλ. Fil. M. Pontani, Αἱ σπουδαὶ τοῦ Βηλαρᾶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης, «Παρνασσός» 3, 1961, σ. 281). Σὲ πρόσφατη ὅμως ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πάντοβας πού εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ κάνῃ ὁ ὑφηγητὴς κ. Γ. Πλουμίδης, πού καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ, δὲν βρέθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Α. στοὺς πτυχιούχους τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς. Τὸ γεγονός αὐτὸ μὲ κάνει νὰ ὑποθέσω πὼς ὁ Α. σπούδασε πιθανότατα στὴν Πίζα.

4. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. I.

τές του καὶ ἡ ἀφοσίωση ποὺ ἔδειξε πρὸς τὸν Ἰμπραήμ τὸν ἔφεραν πολὺ κοντὰ στὸν κύριό του καὶ τὸν κατέστησαν ἓνα ἀπὸ τὰ κυριότερα πρόσωπα στὴν αὐλὴ τοῦ Μπερατιοῦ. Ἀπὸ τίς ἐπιστολές τοῦ Λ. ποὺ ἔχουμε στὴ διάθεσή μας συμπεραίνουμε πὼς ὁ Κερκυραῖος γιατρός ἐνδιαφερόταν ὄχι μόνο γιὰ τὴν ὑγεία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐργοδότη του¹, καὶ ἰδιαίτερα προσπαθοῦσε νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ τὴ δολιότητα τοῦ μεγάλου του ἐχθροῦ, τοῦ Ἀλῆ πασᾶ².

Οἱ ἐπιστολές τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν Berthier δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίες πὼς ἦταν γαλλόφιλος, πράγμα ποὺ ἔχει ἄλλωστε ἐπισημανθῆ³. Φαίνεται πὼς ὁ Λ. πίστευε στὴ βοήθεια τῆς Γαλλίας τοῦ Ναπολέοντα γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ ὑπόδουλου Γένους. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Β., τὴν πρώτη χρονολογικὰ ἀπ' ὅσες ἔχουμε στὴ διάθεσή μας⁴, ὁ Λ. δικαιολογώντας τὴν τόλμη του νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Γάλλο διοικητὴ τῶν Ἑπτανήσων, ἀναφέρει ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὸν πόθο ἑνὸς φλογεροῦ πατριώτη «*che anella il momento di veder l'oppressa sua nazione rigenerata dal potente e glorioso braccio del più grande de' sovrani Napoleone*»⁵.

Στὸ Μπεράτι ὁ Λ. φαίνεται ν' ἀνέπτυξε σημαντικὴ δραστηριότητα ὡς πράκτορας τῶν Γάλλων, μὲ συγκεκριμένη ἀποστολή: α) νὰ πληροφορῇ τὴ γαλλικὴ διοίκηση τῆς Κέρκυρας γιὰ ὅ,τι πέφτει στὴν ἀντίληψή του ἀπευθείας ἢ ἀπὸ πληροφορίες διαφόρων⁶ καὶ β) νὰ διατηρῇ μὲ κάθε τρόπο ἀγαθές τίς διαθέσεις τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τοὺς Γάλλους⁷.

Στὶς ἐπιστολές του πρὸς τὸν Β. ὁ Λ. δείχνει ὑπερβολικὴ ἀφοσίωση στοὺς Γάλλους. Ἐγράφε πὼς θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του εὐτυχεῖ κάθε φορὰ ποὺ θὰ ἔπαιρνε μιὰ ἐντολή⁸ καὶ πὼς ἦταν ἑτοιμος νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν τελευταία σταγόνα τοῦ αἵματός του στὴν ὑπηρεσία τῶν Γάλλων⁹. Ἀκόμη διαβεβαίωσε πὼς αἰσθανόταν σὰν πραγματικὸς Γάλλος ὑπήκοος, ποὺ ἀψήφουσε κάθε κίνδυνο γιὰ τὴ δόξα τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους¹⁰.

Τὴν ἀποψή μας ὅτι ὁ Λιπεράκης ἦταν στὴν ὑπηρεσία τῶν Γάλλων, ἐκτός

1. Ἐπιστολές τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. τῆς 25 Ἰανουαρίου /6 Φεβρουαρίου 1808 καὶ 16 Φεβρουαρίου 1808 εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37, καθὼς καὶ ἀριθ. III.

2. Ἐπιστολὴ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στίς 28 Φεβρουαρίου 1808 εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37.

3. Βλ. Ἄ ρ ς, ἔ.ἀ., σ. 94 (238).

4. Ἀπὸ τὸ ὄψος τῆς ἐπιστολῆς δὲν φαίνεται νὰ εἶχε προηγηθῆ ἄλλη.

5. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. I.

6. Ἐπιστολές τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στίς 25 Ἰαν. /6 Φεβρ. καὶ 16 Φεβρ. 1808 εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37.

7. Βλ. ἐπιστολές ἀριθμ. I καὶ V.

8. Βλ. τὸ ΥΓ τῆς ἐπιστολῆς ἀριθ. I.

9. Ἐπιστολὴ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στίς 17 Φεβρ. 1808 εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37.

10. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. III.

ἀπὸ τὰ παραπάνω, πού θά μπορούσαν ἄλλωστε ν' ἀποτελοῦν λεκτικὲς ὑπερβολές, ἐνισχύει τὸ ἐξῆς: Στις 12 Μαρτίου 1808 μὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Berthier ὁ Α. ἐξέφραζε ζωηρὴ ἀνησυχία πὼς κάποια ἀναφορά του σχετικῆ μὲ τὶς δολοπλοκίες τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ τελευταίου αὐτοῦ καὶ φαινόταν ἔτοιμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Μπεράτι¹. Ἡ ἰδιόγραφη σημεῖωση-ὁδηγία τοῦ Berthier στὸ φ. 1^Γ τῆς παραπάνω ἐπιστολῆς δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀμφιβολίας γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Α. στὴν ἀυλὴ τοῦ Ἰμπραήμ². Μὲ βᾶση τὴν παραπάνω σημεῖωση - ὁδηγία τοῦ Β. ὁ Λιπεράκης ἔλαβε ἐπιστολὴ, μὲ τὴν ὁποία ἔπαιρνε τὴν ἐντολὴ νὰ μείνῃ ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο κοντὰ στὸν πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ³. Ἀκόμη, μὲ τὴν τελευταία του ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Β. στίς 18 Ἀπριλίου 1808 ὁ Α. ἔθετε τὶς ὑπηρεσίες του στὴ διάθεση τοῦ νέου Γάλλου διοικητῆ τῶν Ἑπτανήσων στρατηγοῦ βαρόνου Francois Donzelot⁴.

Ἡ ἀλληλογραφία πού ἔχουμε στὴ διάθεσή μας δὲν προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὴν παραπάνω ἡμερομηνία. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι ὁ Λιπεράκης παρέμεινε στὸ Μπεράτι ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 1810. Ἔτσι τὴν 1 Φεβρουαρίου 1810 σὲ ἐκθεση τοῦ Α. ἀναφέρονται προτάσεις τοῦ Ἄλῃ πασᾶ πρὸς τὸν Ἰμπραήμ⁵. Στις 15 Ἰανουαρίου 1810 φαίνεται πὼς ὁ Α. βρισκόταν στὴν Κέρκυρα, ἴσως ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1809⁶, ἀλλὰ ἐπέστρεψε στὸ Μπεράτι μετὰ ἀπὸ παράκληση τοῦ Ἰμπραήμ πού διατυπώθηκε σὲ ἐπιστολὴ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ πρὸς τὸν Donzelot στίς 14 Ἰανουαρίου 1810⁷. Τὴν 1 Φεβρουαρίου 1810 σὲ ἐκθεσὴ του πρὸς τὸν Donzelot ἀπὸ τὸ Μπεράτι ὁ Α. ἀναφέρει ὅτι μόνο 500 ἄνδρες ἔμειναν στὸν Ἰμπραήμ⁸.

Τὸν Μάρτιο ἢ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1810 ὁ Λιπεράκης ἔρχεται στὴν Κέρκυρα καὶ μεταφέρει προτάσεις τοῦ Ἰμπραήμ⁹, μαζὶ καὶ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ πασᾶ

1. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. V.

2. Ἡ ἰδιότητα τοῦ Α. σὰν πράκτορα τῶν Γάλλων θά μπορούσε νὰ λεχθῆ πὼς δὲν συμβιβάζονταν μὲ τὰ καθήκοντά του στὴν ἀυλὴ τοῦ Μπερατιοῦ καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴν ἀφοσίωση πού εἰδειχνε πρὸς τὸν Ἰμπραήμ. Αὐτὸ θά σήμαινε πὼς ὁ Α. ἢ διοχέτευε καὶ ψευδεῖς πληροφορίες πρὸς τοὺς Γάλλους πρὸς ὄφελος τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ ἢ ἐξαπατοῦσε τὸν τελευταῖο αὐτὸν, ὅποτε, καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση, θά ἦταν ἀμφίβολη ἡ ἀξιοπιστία τοῦ Α. Δὲν νομίζουμε ὅμως ὅτι συμβαίνει αὐτό. Ἀντίθετα, στὴ δεδομένη στιγμή τὰ συμφέροντα τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ ἐξυπηρετοῦνταν ἀπὸ τὴν εὐλικρινῆ συνεργασία του μὲ τοὺς Γάλλους.

3. Ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Α. στίς 23 Μαρτίου 1808 εἰς A N F, 33 AP 4(2), φ. 27^Γ.

4. Ἐπιστολὴ τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. τῆς 18 Ἀπρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 12.

5. Βλ. B o r r e, ἔ.ἀ., σ. 115-116 καὶ σημ. 1 τῆς σ. 116.

6. Βλ. R e m e r a n d, ἔ. ἀ., σ. 137.

7. Βλ. B o r r e, ἔ. ἀ., σ. 117-118 καὶ σημ. 1 τῆς σ. 118.

8. Ἐ. ἀ., σ. 114 καὶ σημ. 1.

9. Ὁ Ἰμπραήμ πρόσφερε στοὺς Γάλλους τὰ φρούρια τῆς Αὐλώνας καὶ σ' ἀντάλ-

τοῦ Μπερατιοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα. Ἀπὸ κεῖ μεταβαίνει στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν αὐτοκράτορα¹, ὅπου φτάνει στὶς ἀρχὲς Μαΐου 1810. Ἐπιστρέφει στὴν Κέρκυρα στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1810, ἀφοῦ ἔγραψε στὸν Ἰμπραήμ ἀπὸ τὸ Ὅτραντο, ἀπ' ὅπου πέρασε στὶς 13 τοῦ ἴδιου μῆνα, γιὰ νὰ τοῦ γνωστοποιήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀπαντήσεως τοῦ αὐτοκράτορα². Φαίνεται ὅτι δὲν ἐπέστρεψε ἔπειτα στὸ Μπεράτι, ἀλλὰ παρέμεινε στὴν ὑπηρεσία τῶν Γάλλων στὴν Κέρκυρα, ὅπου διορίζεται ἀπὸ τὸν Donzelot γραμματέας τοῦ ἐφετείου³.

Στὰ 1818 βρίσκουμε τὸν Λιπεράκη στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου μυεῖται στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἀπὸ τὸν Ἡπειρώτη (Ζαγορίσιο) ἔμπορο Ἰωάννη Πολυχρονιάδη⁴. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ τελευταία πληροφορία ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν Ἰωάννη Λιπεράκη.

Κι ἐρχόμαστε στὴν ἐξέταση τῶν σχέσεων τοῦ Ἰμπραήμ μὲ τοὺς Γάλλους. Οἱ σχέσεις αὐτὲς καθορίζονταν κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴ γαλλικὴ πολιτικὴ στὴν περιοχὴ. Βασικὴ γραμμὴ τῆς πολιτικῆς τῶν Γάλλων ἦταν νὰ καλλιεργοῦνται φιλικὲς σχέσεις μὲ ἄλλους τοὺς πασάδες καὶ τοὺς μικρότερους ἀξιωματούς, ὅπως μᾶς δόθηκε καὶ ἄλλοτε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναφέρουμε⁵. Ἰδιαίτερα οἱ σχέσεις τῶν Γάλλων μὲ τὸν πασά τοῦ Μπερατιοῦ ρυθμίζονταν: α) Ἀπὸ τὴν προσπάθεια τῶν Γάλλων νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἄδεια ἄλλὰ καὶ τὶς διευκολύνσεις τοῦ Ἰμπραήμ γιὰ τὴ διέλευση στρατευμάτων τους ἀπὸ τὸ πασαλίκι τοῦ Μπερατιοῦ, ποὺ ἤλεγχε μέρος τῶν χερσαίων δρόμων, ἀπὸ τὴ Δαλματία πρὸς τὴν Κέρκυρα, καὶ ὡς ἕνα σημεῖο τὴν ἐπικοινωνία ἀπὸ τὴ θάλασσα, χάρη στὸ λιμάνι τῆς Αὐλώνας. β) Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῶν Γάλλων γιὰ ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πόρων καὶ τῆς ἐμπορικῆς δυναμικότητος τοῦ

λαγμα ζητοῦσε τὴν οἰκονομικὴ, κυρίως, βοήθειά τους ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ (βλ. Βορρε, ἔ.ἀ., σ. 120).

1. Πράγματι ὁ Λ. συνάντησε τὸν Ναπολέοντα. Ὁ αὐτοκράτορας, μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλα συμβούλια, ἐπέστρεψε τὸν φάκελο τῆς ὑποθέσεως στὸν ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν στὶς 23 Ἰουνίου 1810, κατὰ τὴν ἑξῆς: «En résumé, je désire soutenir ce pacha et accroître par des moyens secrets sa force et sa prépondérance; je ferai même quelques sacrifices pour cela, mais je ne souhaite rien de plus» (Βορρε, σ. 122-123).

2. Βλ. Βορρε, ἔ.ἀ., σ. 121-123.

3. Μνεῖα ὑπουργικοῦ διατάγματος μὲ ἡμερομηνία 25 Δεκεμβρίου 1810 βλ. στοῦ Βορρε, ἔ.ἀ., σ. 120 σημ. 1.

4. Ἀναφέρεται ὡς Ἰωάννης Λυπεράκης βλ. Μέξα, Οἱ Φιλικοί, σ. 15. — Μελετοπούλου, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, σ. 131, ὅπου τὰ σημεῖα ἀφιερώσεως καὶ καθιερώσεως τοῦ Λ. (Ἡ πληροφορία τοῦ Μέξα, ἔ.ἀ., ὅτι ὁ Λ. ἦταν γιαντρός στὴν Ἱερουσαλήμ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι σωστὴ). Ἐπίσης ἀναφέρεται ὡς Λιπεράκης στοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τ. 1, Ἀθῆναι 1859, σ. 400.

5. Βλ. Σιορόκα, ἔ.ἀ., σ. 278, 286, 287, 303.

πασαλικιού του Μπερατιού για τον ανεφοδιασμό των νησιών και ιδιαίτερα της Κέρκυρας.

Παλαιότερα, κατά την πρώτη κατοχή της Έπτανήσου (1797-1799), οι σχέσεις των Γάλλων με τον Ίμπραήμ ήταν καθαρά εχθρικές¹. Άλλα και στην αρχή της δεύτερης κατοχής ο Ίμπραήμ δεν φαινόταν να φέρεται φιλικά προς τους Γάλλους². Η στάση του πασά του Μπερατιού όμως μεταβλήθηκε προς το τέλος του 1807, όπως μάς πληροφορεί επιστολή του Berthier προς τον Ίμπραήμ στις 19 Νοεμβρίου, από την οποία μαθαίνουμε πως ο ένας έστειλε στον άλλο δώρα³. Στην ίδια επιστολή ο Β. δήλωνε πως από την πρώτη στιγμή της αφίξεώς του στην Κέρκυρα έπιθυμούσε να έλθη σ' έπαφή με τον Ι. Την έπιθυμία του αυτή, συνεχίζει, αύξανε ή φήμη του τελευταίου ως ειλικρινή και τίμιου ήγεμόνα. Ακόμη ανέφερε πως διαβεβαίωσε τον Ναπολέοντα ότι μπορούσε να υπολογίζει στις ύποσχέσεις του πασά του Μπερατιού.

Ο λόγος της στροφής αυτής του Ίμπραήμ ήταν ή αύξηση της πίεσεως του Άλη πασά, που τον ανάγκαζε να αναζητᾶ ισχυρούς συμμάχους, από τους οποίους περίμενε βοήθεια, κυρίως σε χρήματα και όπλα⁴. Την ανάγκη αυτή του Ι. έμεταλλεύτηκαν, φυσικά, οί Γάλλοι, για να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς τους. Ήδη ο Ναπολέων αντιμετώπιζε την προοπτική του αποκλεισμού της Κέρκυρας από τους Άγγλους, πράγμα που τον υποχρέωνε να ισχυροποιή τους χερσαίους δρόμους ανεφοδιασμού. Έτσι το λιμάνι της Αύλωνας αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία, γιατί από τη μιᾶ διευκόλυνε την έπικοινωνία με το βασίλειο της Νεαπόλεως και από την ἄλλη ήταν το σημείο όπου συγκεντρώνονταν ἄφθονη και περιζήτητη ναυπηγήσιμη ξυλεία από τὰ γύρω δάση, πίσσα από το κοντινό ὄρυχείο της Σελινίτσας, δημητριακά και κρέας από την εύφορη και γεμάτη ποιμνία πεδιάδα της Μουζακιᾶς⁵.

Πάνω σ' αυτή τη βάση των ἀμοιβαίων ἐπιδιώξεων ή ἄλληλογραφία που χρησιμοποιούμε ἐδῶ μάς δίνει πολλά στοιχεία. Έτσι μαθαίνουμε πως ο Berthier έστειλε στο Μπεράτι τὸν ὑπασπιστή του λοχαγό Zanetti στις 7 Φεβρουαρίου 1808 να ζητήσει την ἄδεια του Ίμπραήμ για την ἐγκατάσταση

1. Ό Α ρ ς, ἔ.ἀ., σ. 79(199), ἀναφέρει ὅτι ο Ίμπραήμ έστειλε ἐνισχύσεις στον Ρῶσο ναύαρχο Οὐσακῶφ ἐναντίον τῶν Γάλλων τῆς Κέρκυρας.

2. Ό Β ο ρ ρ e, ἔ. ἀ., σ. 95, ἀναφέρει πως οί κάτοικοι τῶν περιοχῶν τῶν πασάδων Scutari (Σκόδρας) και Μπερατιού φτάνουν στο σημείο να σκοτώνουν Γάλλους και Ἱταλούς ἀξιωματούχους.

3. Εἰς Α Ν F, 33 ΑΡ 1, φ. 94-95.

4. Βλ. Β ο ρ ρ e, ἔ.ἀ., σ. 110-111.

5. Βλ. Β ο ρ ρ e, ἔ.ἀ., σ. 106. — Α ρ ς, ἔ.ἀ., σ. 10(25), 96(243). — R e m é r a n d, ἔ.ἀ., σ. 133. Για την πεδιάδα τῆς Μουζακιᾶς βλ. Θ ε σ π ρ ω τ ο ὕ - Ψ α λ ἰ δ α, Γεωγραφία, σ. 23.

προξένου στὴν Αὐλώνα¹ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴ φιλία τοῦ πασᾶ τοῦ Μπερατιοῦ πρὸς τοὺς Γάλλους². Ἡ διπλωματικὴ ἱκανότητα τοῦ Zanetti ἦταν τέτοια, ὥστε ὁ Ἰμπραήμ σὲ δυὸ ἐπιστολές του πρὸς τὸν Β.³ νὰ ἐκθειάζῃ τὰ προσόντα τοῦ Γάλλου ἀπεσταλμένου. Ὁ Β. εὐχαριστεῖ μὲ τὴ σειρά του τὸν Ἰμπραήμ γιὰ τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ἐπιφυλάχθηκε στὸν ὑπασπιστὴ του⁴ καὶ συγχαίρει τὸν τελευταῖον αὐτὸν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς⁵. Γιὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτὴ μᾶς πληροφορεῖ καὶ ὁ Λιπεράκης, ποὺ σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιστολές-ἀναφορές του πρὸς τὸν Β. ἐξηγοῦσε τὶς διαθέσεις τοῦ Ἰμπραήμ σχετικὰ μὲ τὶς προτάσεις Zanetti καὶ ἀνέφερε ὅτι ὁ πασὰς τοῦ Μπερατιοῦ συμφώνησε μὲ προθυμία νὰ δέχεται στὰ ἐδάφη του γαλλικὸ στρατό⁶.

Ἐπίσης ἡ πρόταση τοῦ Berthier νὰ ἐγκατασταθῇ Γάλλος πρόξενος στὴν Αὐλώνα ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Ἰμπραήμ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ ὑπερῶγραφο ἐπιστολῆς τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στίς 16 Φεβρουαρίου 1808⁷. Γιὰ τὴ θέση τοῦ προξένου κρίθηκε κατάλληλος ὁ Βούρβαχης⁸, ἴσως ἐπιθεωρητῆς τῆς ἀστυνομίας στὴ Λευκίμη⁹. Μὲ ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ στίς 7 Μαρτίου 1808 γινόταν γνωστὴ στὸν τελευταῖο ἡ ἀπόφαση νὰ σταλῇ στὴν Αὐλώνα πρόξενος ὁ Βούρβαχης, μὲ καθήκοντα: α) νὰ ἐπιλύῃ τὰ προβλήματα, οἰκονομικὰ κυρίως, ποὺ θὰ δημιουργοῦσε ἡ διέλευση γαλλικῶν στρατευμάτων,

1. Ὁ Berthier ζητᾷ τὴν ἄδεια νὰ τοποθετήσῃ πρόξενος στὴν Αὐλώνα, γιὰ νὰ ἐπιλύῃ ὁ τελευταῖος αὐτὸς τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦσε ὁ ἐλλιμενισμὸς γαλλικῶν πλοίων καὶ ἡ ἐξεύρεση προμηθειῶν (βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. II).

2. Ἐπιστολὴ τοῦ Berthier πρὸς τὸν Zanetti τῆς 1 Μαρτίου 1808 εἰς A N F, 33 AP 4.

3. Ἐπιστολὴ τῆς 16 Φεβρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 37 καὶ ἐπιστολὴ ἀριθμ. IV.

4. Ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ τῆς 7 Μαρτίου 1808 εἰς A N F, 33 AP 4, φ. 123^v-124^f.

5. Ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Zanetti τὴν 1 Μαρτ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 4, ἀνάμεσα στὰ φφ. 111^v καὶ 112^f.

6. Ἐπιστολὴ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στίς 16 Φεβρ. 1808, εἰς A N F, 33 AP 37.

7. Εἰς A N F, 33 AP 37.

8. Ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Βούρβαχῃ στίς 12 Φεβρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 4, φ. 90^f-91^v. Ἀλίγες μέρες νωρίτερα, στίς 3 Φεβρ., ἀπὸ ἄλλῃ ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Βούρβαχῃ (A N F, 33 AP 4, φ. 72^v) μαθαίνουμε πὼς ὁ Γάλλος διοικητῆς δὲν μπορούσε πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ αἴτημα τοῦ Βούρβαχῃ, νὰ τὸν τοποθετήσῃ δηλ. σὲ κάποια θέση.

9. Εἰς A N F, 33 AP 1, φ. 121^f κ.ά. κάποιος Βούρβαχῃς ἀναφέρεται σάν: «Commissaire de la Police a Lefchimo». Δὲν νομίζω ὅτι μπορούμε νὰ ταυτίσουμε αὐτὸν τὸν Βούρβαχῃ μὲ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Διονυσίου, τὸν Ἰωσήφ, πρόξενος τῆς Γαλλίας στὴν Κεφαλονιά καὶ ἔπειτα στὴν Ἀγκώνα. Βλ. Μ π ά μ η "Α ν ν ι ν ο υ, Ἱστορικὰ σημειώματα, Ἀθήναι 1925, σμ. τῆς σ. 247' πρβλ. Δ ι ο ν. Σ. Β ο ὑ ρ β α χ η, Ὁ Μέγας Ναπολέων καὶ ἡ οἰκογένεια Βούρβαχῃ, «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» ἰ(1949), σ. 43, καὶ Σ τ ε φ. Ι. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Διονύσιος Βούρβαχῃς (Denys Bourbaki), ἕνας Γάλλος φιλέλληνας τοῦ 1821 ἑλληνικῆς καταγωγῆς, «Παρνασσός» 5 (1963), σ. 342.

καθώς και ἡ ἐξεύρεση προμηθειῶν, καὶ β) νὰ διευκολύνη τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὴ Δαλματία¹.

Ὁ Βούρβαχης ἀνέλαβε ἀμέσως τὰ καθήκοντά του, ἀφοῦ παρουσιάστηκ^ε στὸν Ἰμπραῆμ καὶ τοῦ ἐπέδωσε τὰ διαπιστευτήριά του. Ὁ πασὰς τοῦ Μπερατιοῦ σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Β. στὶς 9/22 Μαρτίου 1808 ἐξέφραζε τὴν ἱκανοποίησή του ἀπὸ τὴν ἐπαφή του μὲ τὸν νέο πρόξενο². Ὁ Βούρβαχης ἐν τῷ μεταξύ ἔπαιρνε τὴν ἐντολὴ νὰ ἔλθῃ σ' ἐπαφή μὲ τὸν πρόξενο τοῦ Μπερατιοῦ Vernazza καὶ τὸν πρόξενο τῶν Ἰωαννίνων Rouqueville, κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές τοῦ ὁποίου ἐτίθετο. Ἀκόμη ἐλάμβανε τὴν ὁδηγία — ἐνδεικτικῆ τῆς σπουδαιότητος τῆς θέσεώς του — ἡ ἀλληλογραφῆ ἀπευθείας μὲ τὸν Berthier. Ἡ πρώτη μάλιστα ἀποστολὴ του ἦταν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ διατροφή 3.000 ἀνδρῶν, ὅταν θὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Αὐλώνα πηγαίνοντας πρὸς τὴν Κέρκυρα³.

Βέβαια τὰ σημαντικὰ θέματα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν νησιῶν καὶ τῆς διελύσεως γαλλικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὰ πασαλίκια τοῦ Μπερατιοῦ καὶ τῆς Σκόδρας δὲνμποροῦσαν νὰ ἐπιλυθοῦν μόνο χάρις στὶς ἐπαφές τοῦ διοικητῆ τῶν Ἑπτανήσων μὲ τοὺς πασάδες τῆς περιοχῆς. Παράλληλες προσπάθειες κατέβαλλε καὶ ὁ Γάλλος πρεσβευτῆς στὴν Πύλη Sébastiani⁴. Αὐτὸς εἶχε ν' ἀντιμετώπισῃ τὴν ἀγγλικὴ διπλωματία, ποὺ διέδιδε ὅτι ὁ Ἰμπραῆμ τοῦ Μπερατιοῦ ἄφηνε τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του νὰ λιμοκτονοῦν, γιὰ νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Κέρκυρα καὶ πὼς διατηροῦσε σχέσεις μὲ τοὺς Ρώσους μέσῳ τῶν Γάλλων⁵. Οἱ ἐνέργειες αὐτές τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας ἐνισχύονταν ἀπὸ τὶς φήμες, ποὺ, ὅπως θὰ δοῦμε, διέδιδαν κατάλληλα πράκτορες τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ τῶν Ἀγγλων. Οἱ φήμες αὐτές, ποὺ μιλοῦσαν γιὰ ἐπικείμενη ἐπίθεση τῶν Γάλλων κατὰ τῆς Τουρκίας, προκάλεσαν τὴν ἐχθρότητα τῶν κατοίκων τοῦ πασαλικιοῦ τοῦ Μπερατιοῦ πρὸς τοὺς Γάλλους, γεγονόςς τὸ ὁποῖο ἐπηρέασε ὀπωσδήποτε τὴ στάση τοῦ Ἰμπραῆμ.

Στὰ ἔγγραφα μάς μπορεῖ νὰ δῆ κανεὶς τὴν πορεία τῶν σχέσεων τοῦ Ἰμπραῆμ μὲ τοὺς Γάλλους. Οἱ σχέσεις αὐτές φαίνονται φιλικές στὸ τετράμηνο Νοεμβρίου 1807 - Φεβρουαρίου 1808. Ὁ Γάλλος διοικητῆς τῆς Κέρκυρας

1. Ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραῆμ στὶς 7 Μαρ. 1808 εἰς Α Ν F, 33 AP 4, φ. 123^v - 124^r.

2. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθμ. IV. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀνατρέπει τὴν πληροφορία τοῦ B o p p e, ἔ.ἀ., σ. 95-96, ὅτι ὁ Ἰμπραῆμ ἀρνήθηκε νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν Βούρβαχῃ νὰ παραμείνῃ.

3. Ἐπιστολὴ Β. πρὸς Βούρβαχῃ στὶς 12 Φεβρ. 1808 εἰς Α Ν F, 33 AP 4, φ. 90^v - 91^r.

4. Βλ. B o p p e, ἔ.ἀ., σ. 94. Γιὰ τὸν Sébastiani βλ. σύντομα στοῦ Σ τ ε φ ἄ ν ο υ I. Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἡ Ἐπανάσταση στὴν Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα (μετὰ τὴν πτώση τοῦ Μεσολογγίου ὡς τὴν ὀριστικὴ ἀπελευθέρωσή της. 1826-1832), Θεσσαλονίκη 1962, σ. 64 σημ. 1.

5. Βλ. R e m é r a n d, ἔ.ἀ., σ. 134-135.

ζητοῦσε ἀπὸ τὸν πασά τοῦ Μπερατιοῦ νὰ διευκολύνῃ τοὺς Ἑπτανήσιους ἐμπόρους¹. Σὲ ἄλλη του ἐπιστολή, στίς 7 Φεβρουαρίου, εὐχαριστοῦσε τὸν Ἴμπραήμ γιὰ τὴ βοήθεια ποὺ παρασχέθηκε σὲ γαλλικὰ πλοῖα, ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ καταφύγουν στὰ λιμάνια του². Ἀκόμη δὲν παρέλειπε ὁ Γάλλος στρατηγὸς νὰ σημειώνῃ πῶς πάντα ὑπερειπαινοῦσε τὶς καλὲς διαθέσεις τοῦ Ἴμπραήμ. Γι' αὐτό θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπολογίξῃ στὴν προστασία τοῦ Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε ἰδιαίτερα τοὺς φιλήσυχους καὶ εἰλικρινεῖς³.

Ἀπὸ τὴν πλευρά του ὁ Ἴμπραήμ ζητοῦσε ἕναν πυροβολητὴ, ἕναν τορναδόρο καὶ ἕνα μαραγκό, ἀπαραίτητους γιὰ τὶς προετοιμασίες του ἐναντίον τοῦ Ἄλῃ πασᾶ⁴. Ἀκόμη εἶχε ζητήσῃ ἀπὸ τὸν φίλο του Γάλλο στρατηγὸ νὰ τοῦ βρῇ ἕνα ζευγάρι μουλάρια γιὰ τὴν ἄμαξά του· ὁ τελευταῖος μάλιστα, γιὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ αἶτημα, ἔσπευσε νὰ γράψῃ σχετικὰ στὴ Νεάπολη⁵.

Ἀπὸ τὸν Μάρτιο ὅμως τοῦ 1808 οἱ σχέσεις τοῦ Ἴμπραήμ μὲ τοὺς Γάλλους δὲν φαίνονται τὸ ἴδιο φιλικές. Ὁ πασάς τοῦ Μπερατιοῦ κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης, σαφῶς ἐχθρικής πρὸς τοὺς Γάλλους⁶, ἀδυνατοῦσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς ὑποσχέσεις του. Ἔτσι μὲ ἐπιστολή του στίς 9/22 Μαρτίου 1808 ὁ Ἴμπραήμ ζητοῦσε συγγνώμη ἀπὸ τὸν Berthier, γιατί δὲν μπορούσε πιά νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸ αἶτημα τῆς διελεύσεως γαλλικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὰ ἐδάφη του· διαφορετικὰ θὰ βρισκόταν ἀντιμέτωπος μὲ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τοὺς ἄλλους πασάδες⁷. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Ἴμπραήμ δὲν φαινόταν διατεθειμένος νὰ κόψῃ ἐντελῶς τὶς γέφυρες. Μὲ τὴν παραπάνω ἐπιστολή ἔδινε τὴν ἄδεια νὰ φορτωθοῦν στὴν Αὐλώνα ἐμπορεύματα καὶ ὑποσχόταν ἀσφάλεια στὰ πλοῖα καὶ τὰ πληρώματά τους. Ὑποσχόταν ἀκόμη ὅτι θὰ ἔκανε καθετὶ ποὺ ἐξαρτιόταν ἀπὸ αὐτόν. Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἔνταση τῶν πείσεων

1. Ἐπιστολὴ Β. πρὸς Ἴμπραήμ τῆς 19 Νοεμ. 1807 εἰς A N F, 33 AP 1, φ. 94^v - 95^r.

2. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. II.

3. Βλ. προηγούμενη ἐπιστολὴ καὶ ἄλλη τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἴμπραήμ στίς 7 Μαρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 4, φ. 123^v - 124^r.

4. Ἐπιστολὴ τοῦ Ἴμπραήμ πρὸς τὸν Berthier στίς 13 Δεκ. 1807 καὶ 15 Ἰαν. 1808 εἰς A N F, 33 AP 37. Φαίνεται πῶς ὁ Β. ἰκανοποίησε μερικὰ τὸ αἶτημα (βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. II).

5. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. II.

6. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Berthier στίς 18 Ἀπρ. 1808 (A N F, 33 AP 12) ὁ Λιπεράκης ἀνέφερε πῶς ὅλη ἡ Ἀλβανία ἦταν στὰ ὄπλα. Παρ' ὅλα αὐτά εἶχε τὴ γνώμη πῶς μόνοι τους (οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλβανίας) βαδίζουν στὴν καταστροφὴ, γιατί οἱ δυνάμεις τους δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς 6.000 Γάλλους. Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπιστολὴ μαθαίνουμε πῶς Γάλλοι ἀξιωματικοὶ σφάχτηκαν ἄγρια ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀντίβαρι (λεπτομέρειες γιὰ τὸ γεγονός βλ. στοῦ B o r p e, ἔ.δ., σ. 95).

7. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. IV καὶ ἄλλη τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στίς 4 Ἀπρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 12.

πού ασκήθηκαν στον πασά του Μπερατιού, καθώς και την επιρροή του 'Αλή πασά στην περιοχή. Φαίνεται, τέλος, πώς το πασαλίκι του Μπερατιού δεν είχε τις απαραίτητες στρατιωτικές δυνάμεις και τις οικονομικές δυνατότητες να αντίσταθῆ στην πίεση αὐτή.

Ὁ Λιπεράκης ἀπέδιδε τῆ στροφή αὐτῆ τοῦ Ἰμπραήμ ὄχι τόσο στις δυσχέρειες πού ἀντιμετώπιζε ὁ κύριός του, ὅσο στον ἀδύνατο χαρακτήρα του, στους κακούς συμβούλους και στην ἀμάθειά του, θυγατέρα, ὅπως χαρακτηριστικά ἀνέφερε, τῆς βάρβαρης καταγωγῆς του¹. Ἡ γνώμη αὐτῆ τοῦ Λ. δὲν φαίνεται νὰ ἄλλαξε ἀργότερα. Μὲ ἐπιστολές του πρὸς τὸν Donzelot στις 8 Νοεμβρίου 1808 και 4 Μαρτίου 1809 ἔλεγε πὼς οἱ σύμβουλοι τοῦ Ἰμπραήμ ἦταν πολὺ κακοὶ και ζητοῦσαν πάντα νὰ ἐξαπατοῦν ὄχι μόνο τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ και τοὺς συμμάχους².

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1808 ἡ ἀλληλογραφία πού ἔχουμε στῆ διάθεσή μας περιορίζεται μόνο στοῦ θέμα τῆς διελεύσεως τοῦ Berthier, κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στῆ Γαλλία, ἀπὸ τὰ πασαλίκια τοῦ Μπερατιού και τῆς Σκόδρας³. Στὴν ἐπιθυμία τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ ἀντιδρούσε ὁ πασάς τῆς Σκόδρας. Ὁ πασάς τοῦ Μπερατιού ὄχι μόνο δὲν εἶχε ἀντιρρήσεις, ἀλλὰ και προσπαθοῦσε νὰ πείση τὸν συνάδελφό του τῆς Σκόδρας ν' ἀλλάξῃ γνώμη, χωρὶς ὅμως και νὰ παίρνῃ μιὰ θετικὴ ἀπάντησῃ⁴.

Οἱ ἐπιστολές-ἀναφορές ἐξ ἄλλου τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν Berthier μᾶς παρέχουν ἀξιοσημείωτες εἰδήσεις γιὰ διάφορα ἄλλα γεγονότα ἢ πρόσωπα, ἔξω ἀπὸ τὶς σχέσεις τοῦ Ἰμπραήμ μὲ τοὺς Γάλλους. Ἔτσι, ἀπὸ δυὸ ἐπιστολές τοῦ Λ.⁵ μαθαίνουμε πὼς ἰσχυροὶ πασάδες, ὅπως ὁ Begleman τοῦ Ἰσμαήλ και ὁ Μουσταφάς τοῦ Giurgevo⁶, καθώς και ὁ Ἰσμαήλ μπέης τῶν Σερρών⁷,

1. Ἐπιστολὴ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στις 18 Ἀπρ. 1808, ἔ.ἀ.

2. Βλ. B o r r e, ἔ.ἀ., σ. 108 και σημ. 1.

3. Ἦδη τῆ διοίκηση τῆς Κέρκυρας εἶχε ἀναλάβει ὁ Donzelot (βλ. Σι ο ρ ό κ α, ἔ.ἀ., σ. 305 και σημ. 7).

4. Ἐπιστολές Λ. πρὸς Β. στις 4 Ἀπρ. 1808 (A N F, 33 AP 12), Ἰμπραήμ πρὸς Β. στις 18 Ἀπρ. (A N F, 33 AP 12) και Vernazza πρὸς Β. στις 18 Ἀπρ. (A N F, 33 AP 37).

5. Στις 25 Ἰαν. /6 Φεβρ. και 28 Φεβρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 37.

6. I s m a i l: Τὸ γνωστὸ Ἰσμαήλιον τῆς Βεσσαραβίας, σήμερα πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου νομοῦ τῆς Ρουμανίας. Στὴν ἐποχὴ πού μᾶς ἐνδιαφέρει στοῦ Ἰσμαήλ ὑπῆρχε ἀκμάζουσα ἑλληνικὴ παροικία πού κρατοῦσε στὰ χέρια της τὸ ἐμπόριο τῆς πόλεως. G i u r g e v o: Πόλη τῆς Βλαχίας, περ. 65 χιλιόμε. νότια τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ ὄνομά του τὸ ὀφείλει στοῦ ὑποκατάστημα τῆς περιφέρειας Τράπεζας S a n - G i o r g i o τῶν Γενοβέζων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κτίσθηκε κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Σήμερα εἶναι τὸ τρίτο ἀπὸ ἐμπορικὴ ἀποψη λιμάνι τῆς Ρουμανίας (βλ. Μ.Ε.Ε., τ. 13, σ. 225 και τ. 8, σ. 381).

7. Γιὰ τὸν Ἰσμαήλ μπέη βλ. Π. Θ. Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρών, ἔκδ. β', Ἀθήναι 1966, σ. 99-106, και Ἀ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (1354-1833), Θεσσαλονίκη 1960, σ. 478-487.

κινουῦνταν συνωμοτικά, δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν Τουρκία. Οἱ δυὸ πασάδες ποὺ ἀναφέρθηκαν ἔστειλαν ἄνθρωπό τους στὶς Σέρρες, ποὺ φαίνεται πὼς ἦταν τὸ ἐπίκεντρο τῆς κινήσεως. Ὁ ἀπεσταλμένος αὐτὸς πέρασε ἔπειτα ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, γεγονός ποὺ ἔκανε τὸν Λιπεράκη νὰ θεωρῆ σὰν ἀρχηγὸ τῆς συνωμοσίας τὸν Ἀλῆ πασά. Ἡ κίνηση ἦταν ἀντίθετη στὰ σχέδια τοῦ σουλτάνου, ποὺ ἐπεδίωκε ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὴ Γαλλία καὶ τὴ Ρωσία, καὶ ὀφειλόταν, κατὰ τὸν Λ., στὸ ἀγγλικὸ χρυσάφι.

Ἀκόμη πληροφοροῦμαστε πὼς τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1808 κυκλοφοροῦσε ἡ φήμη ὅτι ὁ Μωριάς ἐπαναστάτησε. Ἔτσι ὁ πασάς τῆς Σκόδρας ἐτοιμαζόταν γιὰ πόλεμο¹, ἐνῶ μέχρι τότε προσπαθοῦσε νὰ μείνῃ στὴν ἀφάνεια, τακτικὴ πολὺ προσφιλῆς στοὺς Τούρκους ἀξιωματούχους κατὰ τὴν ταραχμὲνὴ ἐκείνη ἐποχὴ².

Σὲ ἄλλη του ἐπιστολῆ στὶς 22 Φεβρουαρίου 1808³ ὁ Λιπεράκης ἐξέφραζε τὴ λύπη του, γιατί μάθαινε πὼς πολλὰ ἐγγλέζικα καράβια βρισκόνταν κοντὰ στὴν Κέρκυρα, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰσιοδοξία του γιὰ τὴ γενναιότητα τῆς φρουρᾶς τοῦ νησιοῦ καὶ γιὰ τίς ἐνισχύσεις ποὺ δὲν θ' ἀργοῦσαν.

Ἀπὸ ἄλλες πληροφορίες ἐπίσης μαθαίνουμε πὼς ἀπεσταλμένος τῆς Πύλης, ὁ Kozza-Gian⁴, πῆγε στὸ Μπεράτι καὶ ἀνακοίνωσε δημοσίᾳ φερμάνι ποὺ ἀνέφερε ὅτι ἡ Πύλη ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ πλήρη εἰρήνη μὲ τοὺς Γάλλους καὶ παρήγγελλε σ' ὅλους τοὺς ἀξιωματούχους καὶ τοὺς φίλους τοῦ σουλτάνου νὰ συμπεριφέρονται φιλικὰ στοὺς Γάλλους καὶ νὰ μὴ πιστεύουν στὶς διάφορες φήμες ποὺ διέδιδαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ πατισάχ. Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Πύλης πέρασε καὶ ἀπὸ τὴ Σκόδρα καὶ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ ὁ Λιπεράκης δὲν κατόρθωσε νὰ πληροφορηθῆ τὸ περιεχόμενο τῶν συνομιλιῶν τοῦ σουλτανικοῦ ἀπεσταλμένου τόσο στὴ Σκόδρα ὅσο καὶ στὸ ἴδιο τὸ Μπεράτι.

Ἀξιόλογες ἐπίσης εἶναι οἱ πληροφορίες τοῦ Λιπεράκη σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση τῆς Πύλης. Σὲ ἐπιστολῆ του πρὸς τὸν Berthier στὶς 25 Ἰανουαρίου⁵ ἀνέφερε πὼς ἦταν γενικὴ ἡ πεποίθηση ὅτι «τὸ τιμὸν τῆς Τουρκίας βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ Ναπολέοντα». Σὲ ἄλλη του ἐπιστολῆ στὶς 4 Ἀπριλίου⁶ ἔγραφε πὼς ἡ Πύλη βρισκόταν σὲ κατάσταση «τέλειας ἡλιθιότητος»⁷.

1. Ἐπιστολὲς τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στὶς 16 Φεβρ., 28 Φεβρ. καὶ 18 Ἀπρ. εἰς A N F, 33 AP 37 καὶ 33 AP 12.

2. Ἐπιστολῆ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στὶς 25 Ἰαν./6 Φεβρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 37.

3. Βλ. ἐπιστολῆ ἀριθ. III.

4. Ἐπιστολῆ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στὶς 22 Φεβρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 37.

5. Εἰς A N F, 33 AP 37.

6. Ἐπιστολῆ τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. στὶς 4 Ἀπρ. 1808 εἰς A N F, 33 AP 12.

7. Οἱ πληροφορίες τοῦ Λιπεράκη εἶναι ἐνδεικτικὲς γιὰ τὴν ἔνταση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἰδιαίτερα τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς, στὴν Πύλη. Ἡ

Δέν λείπουν ακόμη οί ειδήσεις σχετικά με τόν άγγλικό άποκλεισμό τών νησιών. 'Επιστολή του Λιπεράκη στις 18 'Απριλίου 1808¹ άνέφερε πώς ένα γαλλικό πλοίο με προορισμό την Κέρκυρα άναγκάστηκε να καταφύγη κοντά στο Δυρράχιο, καταδιωκόμενο από τρία μεγάλα έχθρικά (άγγλικά) πλοία. Τό γαλλικό πλοίο μετέφερε 80 στρατιώτες, μερικούς άξιωματικούς και 400 βαρέλια μπαρούτι. Την ίδια πληροφορία άναφέρει επιστολή του προξένου στο Μπεράτι Vernazza προς τόν Berthier με την ίδια ήμερομηνία².

'Ιδιαίτερα χρήσιμες είναι οί μαρτυρίες του Λιπεράκη σχετικά με τόν 'Αλή πασά. "Άλλωστε, ένα από τά καθήκοντα του Κερκυραίου γιατρού ήταν να πληροφορη τή γαλλική διοίκηση τής Κέρκυρας για καθετί σχετικό με τόν πασά τών 'Ιωαννίνων. Στις επιστολές του ό Λ. φαίνεται πώς λαχταρούσε την καταστροφή του 'Αλή πασά, γιατί είχε βάσιμους φόβους πώς ό άπληστος πασάς σχεδίαζε να έπιτεθῆ στα νησιά, και πρώτα στο πιο κοντινό του, τή Λευκάδα³. Για την πραγματοποίηση του σχεδίου αυτού ό 'Αλής διαπραγματευόταν με τους 'Αγγλους. Μάλιστα ό Λ., σε επιστολή του προς τόν Β. στις 17 Δεκεμβρίου 1807, εξέφραζε την ύποψία πώς οί διαπραγματεύσεις αυτές του 'Αλή είχαν κάποιο ισχυρό στήριγμα⁴. Σε άλλη του επιστολή, στις 12 Μαρτίου 1808, άνέφερε πώς στα Γιάννινα βρισκονταν 4 'Αγγλοι άξιωματικοί⁵ και ακόμη στις 4 'Απριλίου πληροφορούσε τόν Β. ότι ό 'Αλή πασάς περιμένε με άγωνία την άφιξη από τή Μάλτα 150 άγγλικών πλοίων⁶.

'Από μιá άλλη επιστολή⁷ μαθαίνουμε πώς υπήρχε συγκεκριμένο σχέδιο επιθέσεως κατά τών νησιών, σύμφωνα με τό όποιο οί 'Αγγλοι θά πολιορκούσαν την Κέρκυρα και ό 'Αλή πασάς θά έπαιρνε την έντολή να έπιτεθῆ στ' άλλα νησιά. 'Ο 'Αλής είχε κιόλας στείλει στρατό και πολεμικό ύλικό στην Πρέβεζα, όπως μάς πληροφορεῖ μιá επιστολή του Λ. στις 25 'Ιανουαρίου 1808⁸. 'Ο πασάς τών 'Ιωαννίνων μάλιστα με μεγάλη σπουδή έστειλε ταχυδρόμους για

ισχυρή επίδραση τών αντίρροπων αυτών δυνάμεων κρατούσε τό Διβάνι σε ένταση και άγωνιώδη άναμονή, που κατέληγαν σε τέλεια άναποφασιστικότητα. Αυτήν ό Λ. την έρμηνεύει ως ήλιθιότητα. "Όσο για την πληροφορία του Κερκυραίου γιατρού ότι «τό τιμόνι τής Τουρκίας βρισκόταν στα χέρια του Ναπολέοντα», αν δέν άποτελή λεκτική υπερβολή, είναι όπως-δῆποτε ένας εύσεβης πόθος του.

1. 'Επιστολή του Λ. προς τόν Β. τής 18 'Απρ. 1808 εις A N F, 33 AP 12.

2. Εις A N F, 33 AP 37. Στην επιστολή αυτή άναφέρεται πώς τό πλοίο βυθίστηκε και πώς οί επιβάτες και τό πλήρωμα σώθηκαν και πηγαίνουν προς την Αύλώνα, άπ' όπου θά περάσουν στην Κέρκυρα.

3. Βλ. επιστολή άριθ. I.

4. Βλ. προηγούμενη επιστολή.

5. Βλ. επιστολή άριθ. V.

6. 'Επιστολή του Λ. προς τόν Β. τής 4 'Απρ. 1808 εις A N F, 33 AP 12.

7. Βλ. σημ. 4 τής σ. 352.

8. Εις A N F, 33 AP 37.

νά ζητήση ἐνισχύσεις ἀπὸ τοὺς γείτονες πασάδες, μὲ τὴ δικαιολογία πὼς οἱ Γάλλοι ἐτοιμάζονται νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ οἱ δυνάμεις του δὲν εἶναι ἀρκετὲς νὰ προστατέψουν τὴν Πρέβεζα καὶ ἄλλες παράκτιες θέσεις.

Δυὸ ἄλλες ἐπιστολὲς τοῦ Λιπεράκη, στὶς 17¹ καὶ στὶς 22 Φεβρουαρίου 1808², διαβεβαιώνουν ὅτι ὁ Ἄλῃ πασᾶς διέδιδε πὼς συνέλαβε τρεῖς ταχυδρόμους τῶν Γάλλων μὲ ἐπιστολὲς πρὸς τοὺς Ἑλληνας τοῦ Μοριᾶ, τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδας (Grecia) καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ Μακεδονίας. Μὲ τὶς ἐπιστολὲς αὐτὲς οἱ Ἑλληνας ἐπαίρναν τὴν ἐντολὴ νὰ εἶναι ἐτοιμοὶ γιὰ τὴν 1 Μαρτίου, ὅταν θὰ ἐκδηλωνόταν ἡ ἐπίθεση τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ρώσων κατὰ τῆς Τουρκίας³. Τὸ περιεχόμενον μάλιστα τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν ἦταν γνωστὸ στὴν Πύλη, τὴν ὁποία ὁ Ἄλῃς, ὅπως διέδιδε, φρόντισε νὰ ἐνημερώσῃ. Ὁ Λιπεράκης πιστεύει πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι τέχνασμα τοῦ Ἄλῃ καὶ τῶν Ἀγγλων, γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τοὺς Μουσουλμάνους ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ἡ ἄποψη τοῦ Λ. φαίνεται ὀρθή, ἂν ληφθῇ ὑπόψη πὼς ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Πύλης ποῦ βρισκόταν στὸ Μπεράτι στὶς 28 Φεβρουαρίου, ὑπογράμμιζε, ὅπως ἀναφέρθηκε, τὶς φιλικὲς σχέσεις τοῦ σουλτάνου μὲ τοὺς αὐτοκράτορες τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας⁴.

Οἱ ἐπεκτατικὲς βλέψεις τοῦ Ἄλῃ πασᾶ δὲν περιορίζονταν μόνον στὰ νησιά. Παράλληλα προσπαθοῦσε νὰ καθυποτάξῃ τὴ Θεσπρωτία μὲ δόλια μέσα⁵. Σχετικὰ μάλιστα μὲ τὸ λαὸ τῆς Θεσπρωτίας ὁ Λ. πίστευε πὼς, ἂν ἐνισχυόταν οἰκονομικὰ ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ χρησιμοποιοῦνταν κατάλληλα ὀρισμένοι διοι-

1. Εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37.

2. Βλ. ἐπιστολὴ ἀριθ. III.

3. Σὲ ἄλλη του ἐπιστολῆ πρὸς τὸν Β. στὶς 28 Φεβρ. 1808 (Α Ν Φ, 33 ΑΡ 37) ὁ Λ. ἀνέφερε ὅτι ἓνας ὑπουργὸς τοῦ Ἄλῃ πασᾶ βρισκόταν στὸ Μπεράτι, γιὰ νὰ πετύχῃ συνθήκη μὲ τὸν Ἰμπράῃμ. Ὁ ἀπεσταλμένος αὐτὸς τοῦ Ἄλῃ διεβεβαίωσε πὼς ἓνας ταχυδρόμος τῶν Γάλλων βρισκόταν φυλακισμένος στὰ Ἰωάννινα· αὐτὸς ἀποκάλυψε κι ἄλλους δυό. Ἀκόμη ἀνέφερε πὼς τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ρώσους θὰ βοηθοῦσαν καὶ οἱ Αὐστριακοί.

4. Οἱ εἰδήσεις τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ συνδυασθοῦν μὲ τὴν πληροφορία τοῦ Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς. 1453-1821, Ἀθήναι 1869 (ἀνατύπ. 1962), σ. 587-588, τῆ σχετικῆ μὲ ἐνέργειες Ρώσων ἀπεσταλμένων ποῦ ἦλθαν νὰ ξεσηκώσουν τοὺς Ἑλληνας (πρβλ. Ἀ π. Ε. Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 4, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 722), ἀκόμη καὶ μὲ τὸ γενικὸ κλίμα τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν πνευμάτων τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς αὐτὴ καὶ μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Θύμιου Μπλαχάβα. Ἡ ἐπιστολὴ ὅμως ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν Γάλλοι, πράγμα ποῦ δὲν συμφωνεῖ οὔτε μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς Γαλλίας ἀπέναντι στὴν Τουρκία τὴν ἐποχὴ αὐτή, οὔτε καὶ μὲ τὴν παρουσία καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Πύλης στὸ Μπεράτι. Τὸ πιθανότερον εἶναι πὼς ὁ Ἄλῃ πασᾶς, γιὰ νὰ βλάψῃ τοὺς Γάλλους, προσπαθεῖ νὰ ἐπιρρίψῃ σ' αὐτοὺς τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν κατάστασιν ποῦ εἶχε δημιουργηθῇ.

5. Ἐπιστολὴ τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 25 Ἰαν. /6 Φεβρ. 1808 εἰς Α Ν Φ, 33 ΑΡ

κητές, όπως ο Μουσταφά πασάς, θα μπορούσαν να έκμηδενίσουν τις δυνάμεις του 'Αλή και «να φέρουν τη σφαγή μέχρι την πόρτα του τυράννου»¹. 'Ακόμη ο Λ. συμβούλευε να ενισχυθούν οι κάτοικοι της άκτης έναντιον του 'Αλή, τόν οποιό μισούν γιατί είναι «γεμάτος από την έπιθυμία να βασιλεύση» σ' όλη την περιοχή².

Παρ' όλες τις προσπάθειες των Γάλλων, οι φήμες που πολύ επιδέξια διέδιδε ο 'Αλή πασάς συνετέλεσαν ώστε οι κάτοικοι των πασαλικιών του Μπερατιού και της Σκόδρας να φέρονται έχθρικά προς τους Γάλλους. 'Ο πασάς μάλιστα της Σκόδρας, που, όπως αναφέρθηκε, είχε αρχίσει να εξοπλίζεται με γοργό ρυθμό, ενισχύθηκε από τον 'Αλή με 600 στρατιώτες³. Για τόν λόγο αυτόν ο Λ. συμβούλευε⁴ ν' αποβιβάζονται τα γαλλικά στρατεύματα στην Αύλινα, γιατί είχαν να αντιμετωπίσουν τόν πασά της Σκόδρας.

'Ακόμη ο Λιπεράκης ανέφερε, με έπιστολές του προς τόν Β. στις 16 'Ιανουαρίου και στις 28 Φεβρουαρίου 1808⁵ ότι η θέση του Γάλλου προξένου στα 'Ιωάννινα F. Rouqueville είχε γίνει δύσκολη. 'Εμποδιζόταν με κάθε τρόπο να άσκήση τα καθήκοντά του και είχε απομονωθή στην κατοικία του. 'Οποιος μάλιστα θα τολμούσε να έλθη σ' έπικοινωνία μαζί του θα τιμωρούνταν αυστηρά. 'Ο Λιπεράκης φαίνεται πως ήταν καλά πληροφορημένος για τόν Rouqueville. 'Ο τελευταίος αυτός, όμως, στα έργα του μόνο μιá φορά αναφέρει τόν Λ., και πάλι όχι με τó όνομά του⁶. 'Η σιγή αυτή του Ρ. για τόν Λ. φαίνεται παράξενη, αν λάβουμε υπόψη τή σημασία της θέσεως του Κερκυραίου γιατρού στο Μπεράτι και την ποσότητα και ποιότητα των πληροφοριών του. Τό γεγονός μπορεί να εξηγηθῆ ίσως από τó ότι ο Λ. έξαρτιόταν άμεσα από τή γαλλική διοίκηση της Κέρκυρας και όχι από τόν πρόξενο των 'Ιωαννίνων. 'Ετσι ο Rouqueville άγνοούσε τή δραστηριότητα του Λ. ως πράκτορα των Γάλλων.

'Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε να αξιολογήσουμε ως εξής τις ειδήσεις της άλληλογραφίας που χρησιμοποιήσαμε, καθώς εντάχθηκαν στα ιστορικά τους πλαίσια: 1) Συμβάλλουν στην άποσαφήνιση της πολιτικής γραμμής της

1. 'Επιστολή του Λ. προς τόν Β. στις 16 Φεβρ. 1808 εις A N F, 33 AP 37.

2. Βλ. έπιστολή άριθ. I.

3. 'Επιστολή του Λ. προς τόν Β. στις 4 'Απρ. 1808 εις A N F, 33 AP 12. 'Ο Λ. παρατηρούσε πως η χειρονομία αυτή του 'Αλή πασά απέβλεπε να προσελκύση περισσότερο τόν πασά της Σκόδρας στη συμμαχία του και να τόν υποχρεώση να στείλη κι αυτός βοήθεια, όταν ο 'Αλής τήν χρειαστή.

4. Με έπιστολή του στις 17 Φεβρ. 1808 εις A N F, 33 AP 37.

5. Εις A N F, 33 AP 37.

6. Βλ. F. P o u q u e v i l l e, Histoire de la Régénération de la Grèce, Paris 1824, τ. 1, σ. 310: «...un médecin Corfiote, établi à Bérat depuis plusieurs années».

Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας στὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Ἀδριατικῆς καὶ διαφωτίζουν τὴ στάση τῶν δυνάμεων αὐτῶν κατὰ τὶς ἐριδες καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν ἰσχυρῶν τοπαρχῶν τῆς περιοχῆς. 2) Διευκρινίζουν τὶς σχέσεις τῶν πασάδων Ἰωαννίνων καὶ Μπερατιοῦ σὲ μιὰ κρίσιμη ἐποχῆ, κατὰ τὴν τελευταία δηλ. φάση τοῦ ἀγῶνα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ νὰ ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχία του στὸ γειτονικὸ πασαλίκι τοῦ Μπερατιοῦ. 3) Προσφέρουν εἰδήσεις γιὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, ὅπως γιὰ τὸν Κερκυραῖο γιατρὸ Λιπεράκη, τὸν Vernazza, τὸν Zanetti, τὸν Βούρβαχη, τὴ συνωμοτικὴ κίνηση τῶν πασάδων Ἰσμαηλίου καὶ Giurgevo κ.ἄ.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

I

Ἐπιστολὴ τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν C. Berthier. Κατηγορεῖται ὁ Ἀλῆ πασᾶς πὼς διαπραγματεύεται μὲ τοὺς Ἀγγλους, καὶ προτείνεται σχέδιο ἐπιθέσεως ἐναντίον του.
Μπεράτι 17/29 Δεκεμβρίου 1807

ANF, 33 AP 37.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1^Ὶ τῆς ἐπιστολῆς σημειώνεται ὁ ἀποδέκτης: A Sua Eccellenza Cesare Berthier.

(φ. 1^Ὶ) Eccellenza¹,

Chiamato dall' amor dell' adorabile mia patria e dall' ardente zelo, che ò sempre conservato alla gloriosa nazione Francese, mi dò l' onore significar all' E. V., che Ali-Pachà incessamente si adopera co' soliti suoi maneggi cogl' uffiziali Inglesi, per poter seco loro ottenere de' vantaggi sopra alcuna delle Sette Isole, e probabilmente sopra quella di S. Maura, come più prossima al suo littorale. Sembra che esso Ali possa avere dalla sua corte delle continue corrispondenze e che la negoziazione, che egli vὰ organizzando cogl' Inglesi, sia appoggiata su qualche base più forte; lo che potrebbe riportare de' timori alla cara mia patria.

V.E. avrà la benignità compatire alla mia debolezza, se sconsigliatamente presi la temerità d' indirizzarle questa mia divotissima, donando il tutto ad un zelante cittadino, che anella il momento di veder l' oppressa sua nazione rigenerata dal potente e glorioso braccio del più grande de' sovrani Napoleone.

(φ. 1^Ὶ) Perdonarà pure l' E. V. se debolmente m' azzardo a metterle in vista un mio consiglio: Egli è che l' unico male che si portebbe fare ad Ali-Pachà, sarebbe quello d' animare que' popoli del vicino continente, giacché si trovano squasi disposti per giusti altri motivi, onde battere quel pieno di voglia per regnare Ali, ed in tal modo si ridurrebbero le sue forze al nulla e così tralascierebbe di minacciare le Isole.

1. Ἡ ἐπιστολὴ ὑπάρχει μεταφρασμένη στὰ γαλλικά. Στὸ ἄνω ἀριστερὸ μέρος τοῦ φύλλου ὅπου ἡ γαλλικὴ μετάφραση σημειώνεται ἡ ὁδηγία: «à classer dans la correspondance d' Aly Pacha».

Tuttora cotesto Visir di Berati, cui io servo come suo medico per il corso di sette anni, trovasi costretto a battersi con lui, a motivo che non tralascia molestarlo e voler sempre estendere il suo dominio.

Fino ad ora le nostre truppe riportarono de' vantaggi e se li zpacuis¹ fossero alquanti animati, forse Ali-Pachà perderebbe una gran parte della sua giurisdizione e si contenterebbe ad una vergognosa pace.

Non posso far a meno che significar pure all' E. V. il sentimento di cotesto visir verso l' eroica nazione, e mi creda che in qualunque altra circostanza | (φ. 2^α) sarà immutabile.

Spero aver l' onore de suoi venerati comandi, e mi creda pieno di rispetto e venerazione.

Berati, 17 Xbre 1807 V. S.

Di V. E.

Umilissimo, devotissimo, obligatissimo servitore

Giovanni Liperachi

P. S.² Mi crederò felice tutte le volte che sarò da V. E. comandato in quanto occorresse.

II

Ἀντίγραφο ἐπιστολῆς τοῦ C. Berthier πρὸς τὸν Ἱμπραήμ. Ἀποστέλλεται στὸ Μπεράτι ὁ Zanetti.

(Κέρκυρα), 7 Φεβρουαρίου (1808)

ANF, 33 AP 4, φ. 77^{α-γ}.

Στὸ περιθώριο τοῦ φ. 77^α, στὸ ὕψος τῆς πρώτης σειρᾶς τῆς ἐπιστολῆς, σημειώνεται ὁ ἀποδέκτης: a S. A. le Visir de Bérati.

7 février

(φ. 77^α) Je remercie V. A. de l' accueil favorable qu' elle a fait à l'aide-de-camp³ du somier-vice-connétable mon frère⁴, ainsi que de l' asyle qu' elle donne aux bâtiments français, qui sont obligés de relâcher dans ses ports. Je ne manque pas dans toutes les lettres que j' écris au Ministre de mon Auguste Souverain de faire valoir les services, que V. Altesse rend aux Français, et elle peut compter sur la reconnaissance étant le protecteur des hommes tranquilles et francs.

Je lui envoie mon aide-de-camp Zanetti⁵ pour lui faire mes remerciements de vive voix et lui donner communication d' une demande, que je lui adresse au

1. Στὴ γαλλ. μετάφραση: spahis (=σπαχῆδες).

2. Τὸ Υ.Γ. ἀνάμεσα στὸ «Di V. E.» καὶ τὴν ὑπογραφή.

3. Ὁ ὑπασπιστὴς λεγόταν Sopransi (βλ. ANF, 33 AP 4, φ. 77^γ, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ὑπασπιστῆ σὲ ἐπιστολὴ τοῦ C. Berthier πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξανδρο Berthier· βλ. ἐπίσης ἐπιστολὴ τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στίς 28 Φεβρ. 1808 εἰς ANF, 33 AP 37).

4. Ὁ στρατάρχης Ἀλέξανδρος Berthier.

5. Λοχαγός, ὑπασπιστὴς τοῦ C. Berthier (βλ. ἐπιστολὴ τοῦ Β. πρὸς τὸν Zanetti στίς 1 Μαρ. 1808 εἰς ANF, 33 AP 4, καὶ ἄλλη τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἱμπραήμ στίς 7 Μαρ. 1808 εἰς ANF, 33 AP 4, φ. 123^γ - 124^α). Ὁ Zanetti εἶχε χρησιμοποιοῦν καὶ νωρίτερα ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Berthier στὸν Ἀλῆ πασά (βλ. Σιορόκα, ἔ. ἀ., σ. 317 καὶ σημ. 1).

nom de mon Souverain, pour laquelle j' ai désiré connaitre sa façon de penser avant de la lui faire officiellement, désirant n' exécuter que ce qui lui est agréable.

Sans en dire davantage à V. A., je la prie de me faire savoir sa réponse, par le retour de mon aide-de-camp. Je saurai apprécier le service qu' elle me rendra. Je lui envoie l' homme qu' elle m' a | (φ. 77^v) demandé, qui pourra lui être utile¹.

Voulant éviter toutes difficultés et que les sujets Français que les circonstances de la mer forcent de relâcher à la Vallona ne soient à charge aux sujets de V. A., je lui demande la permission d' y envoyer un consul français, qui sera chargé de toutes les dépenses de vivres et autres. Je pense que V. A. ne verra dans cette mesure qu' une nouvelle preuve de mon désir de bien vivre avec Elle. Je demande pour ce consul les bontés de V. A. Il aura l' honneur de prendre ses ordres.

V. A. ayant paru désirer avoir des mulets pour sa voiture, je me suis empressé d' en demander un attelage dans le Royaume de Naples. Aussitôt qu' ils seront arrivés, j'aurai l' honneur de les lui envoyer.

III

Ἐπιστολή τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν C. Berthier. Ὁ Ἀλῆ πασὰς διαδίδει πὸς συνέλαβε ταχυδρόμους τῶν Γάλλων, πὸς καλοῦσαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν.

Μπεράτι, 22 Φεβρουαρίου 1808

ANF, 33 AP 37.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1^r τῆς ἐπιστολῆς σημειώνεται ὁ ἀποδέκτης: A Son Excellence Monseigneur Cesar Berthier.

(φ. 1^r) Eccellenza,

Il famoso Aly Pacha non tralascia dar saggi del suo eroico valore. Egli sparse la voce d' aver eziandio fermati tre corrieri con lettere. Il primo che diriggevasi per la Morea, il secondo che passar dovea nella Grecia² ed il terzo che indirizzavasi traversare l' Albania³ e poscia riddursi nella Meceдонia. Le lettere, dice l' impostore, furon scritte dalli Francesi verso li Greci di quelle contrade, prece-tandogli che senza verun preterimento fossero pronti prender le armi contro la Turchia per il primo del venturo Marzo. Poiché ancor loro sono per alora aprontati unitamente alli Russi onde distrugger tutta l' Ottomana Nazione. Fù poi credere che tutte quelle lettere le spedì a | (φ. 1^v) Costantinopoli ad intelligenza di quanto li due Imperj⁴ vanno tramando a quella corte. Il disperato Aly si sforza, per quanto vedesi, sollecitare la distruzione di questo barbaro Impero.

Prima di ben ultimare la pace con cotesto visir⁵, ardisse scrivere allo stesso, che siccome li Francesi tendono a farci la guerra unitamente alli Russi, così è ben di ragione e di giustizia, che tutte quelle truppe, che avevate disposto contro di me, ora spedirmele in mio soccorso, poiché, come ben lo sapete, pressidiar devo molti punti e che le mie forze non possono esser bastevoli.

1. Πιθανότατα ἀναφέρεται στὴν αἴτηση τοῦ Ἰμπραήμ πὸς διατυπώθηκε σὲ ἐπιστολές του πρὸς τὸν Berthier στίς 13 Δεκ. 1807 καὶ 15 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 37).

2. Ἐννοεῖται ἡ Στερεὰ καὶ ἡ Θεσσαλία.

3. Ἡ Ἠπειρος καὶ ἡ Ἀλβανία.

4. Τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας.

5. Τὸν Ἰμπραήμ πασὰ τοῦ Μπερατιοῦ.

Sua Altezza fino ad ora sembra esser persuaso dalle mie amorevoli insinuazioni, e voglio lusingarmi che in progresso continuerà credere alla persona, che brama con ardore il suo decoro e la sua salvezza. Intanto risposegli, che non può sprevalersi di quello, che ancor lui troverebbesi forse in ! (φ. 2^f) necessità di chiedere un giorno a lui stesso.

Mi adolora aver saputo, che molti vasselli inglesi trovansi entro il canale di Corfù; ma nulladimeno son sicuro del valoroso pressidio di quella piazza, non che dalle rissorse, che non dovrebbero di lunga tardare. Per cui spero che li nemici restaranno delusi di quanto han progettato per quell' isola.

Mio Generale, perdoni ad un vero suddito, cui sfida qualunque pericolo per la gloria della Nazione Francese.

Ho l' onore d' essere colla più perfetta considerazione
di V. Eccellenza
umilissimo, devotissimo, obligatissimo servitore
Zuanne Liperachi

Berati, 22 febrero 1808

IV

Ἐπιστολή τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν C. Berthier*. Ὁ πασάς τοῦ Μπερατιοῦ βλέπει δυσκολίες στὴ διέλευση γαλλικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν περιοχὴ του, ἐνῶ δέχεται καλὰ τὸν πρόξενο Βούρβαχη καὶ δίνει τὴν ἄδεια νὰ φορτωθοῦν ἐμπορεύματα στὴν Αὐλώνα.

Μπεράτι 9/21 Μαρτίου 1808

ANF, 33 AP 37.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ φ. 1^f τῆς ἐπιστολῆς σημειώνεται ὁ ἀποδέκτης: A Son Excellence le Mr Gouve(rneur) Gén(éral) de Corfou.

(φ. 1^f) Excellence,

J' ai reçu la lettre obligeante de Votre Excellence en date 7 mars. Je suis tres sensible aux votre cordiales expressions, aussi que j' ai été extremement ravi par la noblesse de M^r le consul Burbachi, et je suis resté bien satisfait par les agreables ses manieres, que lui employa pour me faire connoître la sa mission.

Pardonnez-moi, Monseigneur. Je vous jure, que je ne suis jamais plus libre qu'a present. C' est la crainte de peuple, que m'empêche de vous oberir. Il est vrai qu' auparavant je fis vous croire facile le passage des troupes françoises en ce côté; mais or, en voyant toute l'Albanie allarmé par la même raison, je ne puis pas convenir contre l' opinion des ces barbares et des autres Vesirs.

(φ. 1^v) Envoyez, si vous voulez, librement a la Valona charger les marchandises, dont vous avez besoin, que vos vaisseaux et vos sujets seront bien accueillis, que ce que je puis vous assurer avec toute la sincerité, en vous priant de compter toujours sur ce qui dependra de moi.

Je vous proteste que je conserverai precieusement eternelle memoire par la personne du brave ministre qu'elle a bien voulu m'envoyer¹.

Je vous prie d'en vous ressouvenir d' un votre bon ami, aussi que d' agreer

* Θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νὰ σημειώσω ὅτι ὁ συντάκτης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ὁ Λιπεράκης, δὲν ἦταν δεινὸς γαλλομαθής. Δὲν διορθῶνω τὰ σφάλματα, ὅπως καὶ στὴν ἐπόμενη ἐπιστολή, οὔτε θεωρῶ σκόπιμο νὰ παραθέτω κάθε φορά τὴ λ. sic.

1. Ἐνοεῖ τὸν Zanetti.

l'assurance de mon respect et du desir de trouver l'occasion de vous être agreable.

J'ai l'honneur d'être avec la plus parfaite consideration,

Le tres-humble et tres-obeissant serviteur

Ibraim Pachà

(σφραγίδα)

Berati, le 9 Mars 1808 V. S.

V

Ἐπιστολὴ τοῦ Λιπεράκη πρὸς τὸν C. Berthier. Ὁ ἀποστολέας φοβᾶται γιὰ τὴ ζωὴ του, ἀν μιὰ ἐπιστολὴ του ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Μπεράτι, 12 Μαρτίου 1808

ANF, 33 AP 37.

(φ. 1^r) Excellence¹,

J'ai l'honneur de vous prevenir, qu'ils sont huit jours que nous avons envoye a Yannina Mr. Timoni² et compagnons avec treize chevaux; ainsi que il faut savoir que a lui même j' ai consigné une lettre pour Votre Excellence, la quelle contenoit des choses en regard les intrigues d'Aly Pacha et autres nouvelles de ce continent. Or pour relation aiie de ce côte je crains, que il même Mr. Timoni soit arrêté de ce Tyran, et je puis vous assurer, que si sa lettre il aura dans ses mains, je ne sais pas comme je pourai me sauver de ce impitoyable gens.

(φ. 1^v) Aupres-là je vous prie avec empressement de vous prendre la peine de m'écrire si il y a passé a Corfou pour ma regle et pour avoir la consolation qu' il y soit liberé de ce cruel homme.

Ce Aly continue être le même chose. A Yannina y sont quatre officials Anglais. La paix avec ce visir³ il y a combiné. Il se tâche or de tromper toute l'Albanie et, où il sera possible, toute la Turquie avec les diaboliques ses moyens.

Cependant je procure soutenir la bonne disposition de ce visir et j' espere de ne laisser triompher le tyran.

Mon General, je ne saurois vous donner meilleurs preuves de mon respect. | (φ. 2^r) J' ai l' honneur d'être avec la plus parfaite consideration,

De Votre Excellence

Le tres - humble et tres - obeissant serviteur

Jean Liperachi

Berati, 12 Mars 1808

1. Στὸ ἄνω δεξιὸ μέρος τοῦ φ. 1^r τῆς ἐπιστολῆς ὁ Berthier σημειώνει: «rep(ondre) que je l'engage a rester le plus | long temps possible aupres | du visir en l'engageant a | persister dans ces bonnes | dispositions».

2. Ἄγνωστο πρόσωπο. Σὲ ἐπιστολὴς τοῦ Λ. πρὸς τὸν Β. (στὶς 4 Ἀπρ. 1808 εἰς ANF, 33 AP 12) καὶ τοῦ Β. πρὸς τὸν Λ. (στὶς 23 Μαρτίου 1808, εἰς ANF, 33 AP 4, φ. 27^r) ἀναφέρεται ὡς Dimoni. Τὸ ἐπώνυμο Τιμόνης ἀπαντᾷ στὴ Χίο (βλ. Γ. Ι. Ζ ο λ ώ τ α, Ἱστορία τῆς Χίου, τ. 3, ἐν Ἀθήναις 1928, σ. 993).

3. Ἐννοεῖται ὁ Ἱμπραήμ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Στὸν πίνακα καταχωρίζονται τὰ ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων ποὺ μνημονεύονται στὶς 29 ἐπιστολὲς ποὺ χρησιμοποιήσαμε. Οἱ λατινικοὶ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται στὶς 5 δημοσιευόμενες ἐδῶ ἐπιστολές, ἐνῶ οἱ ἀραβικοὶ δηλώνουν τὶς 24 ἀδημοσίευτες, σύμφωνα μὲ τὸν παρακάτω κατάλογο:

1. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ στὶς 19 Νοεμβρίου 1807 (ANF, 33 AP 1, φ. 94^v - 95^r).
2. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 31 Δεκ. 1807 (ANF, 33 AP 37).
3. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. τὴν 1 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 37).
4. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ στὶς 23 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 4, φ. 61^v - 62^r).
5. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 15/27 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 37).
6. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 16/28 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 37)¹.
7. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 17/29 Ἰαν. 1808 (ANF, 33 AP 37).
8. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Βούρβαχχ στὶς 3 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 4, φ. 72^v).
9. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 25 Ἰαν./6 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
10. Ἀγνώστου πρὸς ἄγνωστο (στὶς 7 Φεβρ. 1809) (ANF, 33 AP 37).
11. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 27 Ἰαν. /8 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
12. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Βούρβαχχ στὶς 12 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 4, φ. 90^v - 91^r).
13. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 16 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
14. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 16 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
15. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 17 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
16. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 28 Φεβρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
17. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Zanetti τὴν 1 Μαρ. 1808 (ANF, 33 AP 4)².
18. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Ἰμπραήμ στὶς 7 Μαρ. 1808 (ANF, 33 AP 4, φ. 123^v - 124^r).
19. Τοῦ Β. πρὸς τὸν Α. στὶς 23 Μαρ. 1808 (ANF, 33 AP 4 [2], φ. 27^r).
20. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 4 Ἀπρ. 1808 (ANF, 33 AP 12).
21. Τοῦ Vernazza πρὸς τὸν Β. (χωρὶς ἡμερομηνία) (ANF, 33 AP 12)³.
22. Τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὸν Β. στὶς 18 Ἀπρ. 1808 (ANF, 33 AP 12).
23. Τοῦ Vernazza πρὸς τὸν Β. στὶς 18 Ἀπρ. 1808 (ANF, 33 AP 37).
24. Τοῦ Α. πρὸς τὸν Β. στὶς 18 Ἀπρ. 1808 (ANF, 33 AP 12).

Albania καὶ Albanie III, IV, V, 2, 12, 15, 20, 24.

Ali pacha I, III, V, 2, 6, 9, 10, 12, 15, 16, 19, 20· Visir di Giannina 16.

Anglais V, 9 (βλ. Inglesi).

Antivari⁴ 24

Austriaci 16

1. Ἡ ἐπιστολὴ μεταφρασμένη στὰ γαλλικά. Στὸ τέλος τοῦ φ. 1^r ὑπάρχει ἓνα περίεργο σχῆμα (ἔλλειψη 2,5×1,2 ἐκ. μὲ τὶς δύο κάθετες διαμέτρους). Μᾶλλον ἀποκλείεται νὰ πρόκειται γιὰ σημάδι ἀναγνωρίσεως, ἀφοῦ ὑπάρχει ὑπογραφή. Τὸ πιθανότερο, κάποιος ἀπὸ τὴ γραμματεία τοῦ Berthier, ἴσως ὁ μεταφραστὴς τῆς ἐπιστολῆς, νὰ σχεδίασε τὸ παραπάνω σχῆμα σὲ ὦρα σχόλης.

2. Μεταξὺ τῶν φ. 111^v καὶ 112^r .

3. Τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ταξίδι τοῦ Berthier ἀπὸ τὶς περιοχὲς Μπερατιοῦ καὶ Σκόδρας, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι γράφτηκε μετὰ τὶς 4 καὶ πρὶν ἀπὸ τὶς 18 Ἀπριλίου 1808.

4. Ὀρμος καὶ πολίχνη ποὺ ἀνήκει σήμερα στὴ Γιουγκοσλαβία (βλ. Μ. Ε.Ε., τ. 4, σ. 846, καὶ Βορρε, ἔ.δ., σ. 95).

Begleman pacha¹ 9· Beclivan pacha 16.
 Bekir-bej² 2.
 Benachi³ 13.
 Berati 10, 12, 16 (βλ. Visir di Berati).
 Besier⁴ 23.
 Bourbaky ἢ Burbachi IV, 18.
 Bruère⁵ 23.
 Clausel 23.
 Consul de Scutary 23.
 Corfou III, V, 6, 7, 10, 12, 19, 21, 23, 24.
 Costantinopoli 9, 15, 16, 20, 24.
 Dalmatic 18, 21.
 Dimoni 19, 20 (βλ. Timoni).
 Donzolo⁶ 24.
 Duraso ἢ Durazzo 23, 24.
 Francesi ἢ Français II, III, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 24.
 Francia⁷ 16.
 Giannina 6, 16, 24 (βλ. Yannina).
 Giurgevo 9.
 Giuseppe (Ban) 3
 Greco III, 16.
 Grecia III.
 Ibraim pacha⁸ 16 (βλ. Visir di Berati).
 Ignazio (Ban) 6
 Inglesi I, 10, 13, 15, 16 (βλ. Anglais).
 Ismail⁹
 Ismail bey¹⁰ 9, 16.
 Kozza Gian 16.
 Macedonia III
 Malta 20.
 Marcelovierz (Ban) 4

-
1. Πασάς τοῦ Ἰσμαήλ.
 2. Κατὰ τὴν ἐπιστολή, Τοῦρκος ὑποναύαρχος.
 3. Πρόξενος τῆς Ρωσίας στὴν Κέρκυρα.
 4. Ὁ αὐτοκρατορικός ἐπίτροπος τῶν Ἑπτανήσων Julien Bessières (βλ. Σιορόκα, ἔ. ἀ., σ. 310 σημ. 1).
 5. Marc Bruère, πρόξενος τῶν Γάλλων στὴ Σκόδρα (βλ. Βορρε, ἔ. ἀ., σ. 76 σημ. 1).
 6. Ὁ στρατηγὸς François Donzelot, ποὺ διαδέχθηκε τὸν Berthier στὴ διοίκηση τῶν Ἑπτανήσων (βλ. Σιορόκα, ἔ. ἀ., σ. 305).
 7. Μόνο ἐδῶ ἀναφέρεται μὲ τὸ ὄνομά της. Ἄλλοῦ σημειώνεται ὡς *Nazione Francese*, *Nazione*, *Impero*.
 8. Συνήθως σημειώνεται: S(ua) A(ltezza) ἢ *cotesto Visir*.
 9. Ἡ πόλη τῆς σημ. Ρουμανίας. (βλ. παραπάνω σ. 364 σημ. 6).
 10. Ὁ μπέης τῶν Σερρῶν (βλ. σημ. 7 τῆς σ. 364).

- Marmont¹ 23.
 Mina di Anastasio² 5.
 Morea III, 13.
 Mustafa pacha (Θεσπρωτίας) 13.
 Mustafa pacha (τοῦ Giurgevo) 9, 16.
 Mustafa Sultan 18.
 Napoleone I, 6, 9.
 Paris 18.
 Pouqueville 6, 12, 16, 21, 23.
 Prevesa 9, 10.
 Ragusa 4.
 Romelia 16, 24.
 Royaume de Naples II.
 Russi III, 16.
 Scutari 6, 16, 22, 23 (βλ. Visir di Scutari).
 Sept Isles ἢ Sette Isole ἢ Isole I, 1, 13.
 Sera 9.
 S. Maura I.
 Sopransi καὶ Supransi 7, 16.
 Thesprotia 9, 13.
 Timoni V (βλ. Dimoni).
 Turquie ἢ Turchia: III, V, 9, 15, 20.
 Vallona II, IV, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23.
 Vernazza 12.
 Visir di Berati I, 16, 17, 23 (βλ. Ibraim).
 Visir di Scutari ἢ Bassa di Scutari³ 9, 13, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24.
 Yannina V, 9, 11 (βλ. Giannina).
 Zanetti II, 13, 14, 18.

1. Ὁ Γάλλος στρατάρχης τῆς Δαλματίας.
 2. Ἐμπιστος τοῦ Ἱμπραήμ καὶ πράκτορας του στὴν Κέρκυρα (βλ. Βορρε, ἔ. ἀ., σ. 108).
 3. Δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ στὶς ἐπιστολὲς τὸ ὄνομα τοῦ πασᾶ τῆς Σκόδρας.